

GADİR-İ HUM HADİSESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Evaluation of the Ghadir Khumm Incident

İhsan ARSLAN ¹

Öz

Bu araştırmada Hz. Ali'nin velâyeti incelenirken Şia ve Ehl-i sünnetin temel kaynakları referans olarak kullanılmıştır. Şia'ya göre Hz. Peygamber, Hz. Ali'yi Gadir-i Hum denilen yerde vasî tayin etmiş, başta Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer olmak üzere orada bulunanlar ise buna tanıklık etmişlerdir. Görüşlerini âyetlerle desteklemeye çalışan Şia, bu düşüncesini İslâm'ın beş temel şartından biri olarak kabul etmiştir. Ehl-i sünnet ise Gadir-i Hum'da meydana gelen olayı Hz. Ali'nin Yemen seferi dönüşü askerler arasında yaşanan bazı problemlerle ilişkili olarak değerlendirmektedir. Yapılan incelemede Şia'nın Hz. Ali'nin vasilîğini meşrulaştırmak için kullandığı âyetlerin konuyla ilgili olmadığı değerlendirilmesinde bulunulmuştur. Bu bağlamda Hz. Ali'nin yaşadığı dönemlerde meydana gelen iktidar mücadelelerinde olayın kahramanlarının âdeta akıl tutulması yaşayarak onu hatırlayamamaları, bu hadisenin mezhebî duygu ve düşüncelerle inşa edilerek kurgulandığı sonucunu doğurmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hz. Peygamber, Hz. Ali, Gadir-i Hum, Şia, Velâyet.

Abstract

In this research while examining Ali's succession, the basic sources of Shi'a and Ahl-i Sunnah were used as reference. According to the Shi'a, Prophet Muhammad (pbuh) assigned Ali as his successor at the place called Ghadir Khumm and those who were there, particularly Abu Bakr and Umar witnessed that. Shi'a, who tries to support his views with verses, accepts this event as one of the five basics of Islam, whereas Ahl'i Sunnah sees this event took place at Ghadir Khumm as related to some problems between Ali and the soldiers occurred after the expedition from Yemen. In this study it was concluded that the verses which Shi'a using to justify Ali's succession are not relevant. In this context, the inability to remember, as if with an abdication of reason, of people who witnessed the events at Ghadir Khumm, in the power struggles while Ali was living led to the conclusion that this incident was constructed with sectarian feelings and thoughts.

Key Words: Prophet Muhammad (pbuh), Ali, Shi'a, Ghadir Khumm, Succession.

¹ Doç.Dr. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm Tarihi Anabilim Dalı, Rize, Türkiye / e-posta: ihsan.arslan@erdogan.edu.tr / ORCID ID: 0000-0003-4790-0711.

Başvuru Submission	Kabul Accept	Yayın Publish
17.06.2019	11.12.2019	31.12.2019

DOI 10.18403/emakalat.578972

Giriş

Sık ağaçlık anlamına gelen “hum” kelimesi ile gölet anlamına gelen “gadır” kelimesinin birleşiminden meydana gelen “Gadır-i Hum”² Mekke ile Medine arasında yolun sol tarafında³ Cuhfe’ye bir,⁴ iki,⁵ üç⁶ veya dört⁷ mil kadar uzaklıkta olup sık sık yağın yağmurlar sebebiyle bataklık ve sazlık haline gelmiş bir gölcükten ibarettir.⁸ Burası ikliminin elverişsizliği, bataklık, aşırı sıcaklık ve bulaşıcı hastalıklar gibi yaşam koşullarının zorluğundan dolayı insanların ikamet etmeyi düşünmediği bir yerdir. Bu sebeple burada Huzâa ve Kinâne kabilelerine mensup az sayıda aile yaşamaktaydı.⁹ Cidde şehrinin önemli bir liman haline gelmesi ve Mekke ile Medine arasında yeni yolların yapılması sonucunda eski hac yolu üzerinde bulunan Cuhfe önemini kaybetmiş, dolayısıyla Hz. Peygamber’in hatırasına inşa edilen mescidle birlikte Gadır-i Hum da metruk hale gelmiştir.¹⁰

Şia’nın, Ali b. Ebî Tâlib’in imâmreti veya hilâfeti için kullandığı en önemli delil, Allah Rasûlü’nün Veda Haccı dönüşü 18 Zilhicce 10/17 Mart 632 yılında Pazar günü¹¹ “Gadır-i Hum” denilen mevkide konakladığında söylediği rivayet edilen hadistir. Şia ve Ehl-i sünnet arasında tartışma konusu olan bu hadise, her iki tarafın kaynaklarında farklı bir şekilde anlatılmaktadır. Şia kaynaklı rivayetlerde Hz. Ali’nin Hz. Peygamber tarafından imâmete tayin

² Nuruddîn Ali b. Ahmed es-Semhûdî, *Vefâü'l-Vefâ bi Ahbâri Dâri'l-Mustafâ* (Kahire: Dâru't-Talâii', 2010), 4: 78.

³ Ebü Ubeydullah Abdullah b. Abdülazîz el-Bekrî el-Endelüsî, *Mu'cemu Mesta'cem min Esmâi'l-Bilâd ve'l-Mevâzi'* (Beyrut: Alemü'l-Kütüp, 983), 2: 268.

⁴ Semhûdî, *Vefâü'l-Vefâ*, IV, 78.

⁵ Şihâbüddîn Ebü Abdullah Yâkût b. Abdullah el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990), 4: 213.

⁶ Semhûdî, *Vefâü'l-Vefâ*, 4: 78.

⁷ Semhûdî, *Vefâü'l-Vefâ*, 4: 78.

⁸ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 4: 213; Ethem Ruhi Fıġlalı, “Gadır-i Hum”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13: 279.

⁹ Semhûdî, *Vefâü'l-Vefâ*, 4: 78.

¹⁰ Fıġlalı, “Gadır-i Hum”, 13: 279.

¹¹ Ebu'l-Fidâ el-Hâfız b. Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (Kahire: Dâru'l-Hadis, 1994), 5: 198.

edildiği belirtilirken, Ehl-i sünnet kaynaklarında ise Hz. Ali'nin sefere gittiği Yemen dönüşü askerler arasında meydana gelen olay şeklinde anlatılmaktadır. Şia bu günü bayram olarak kutlamaktadır. Bu günün ilk defa bayram olarak kutlanması, Büveyhî halifesi Muizzüddeve döneminde 352/963 yılında başlamıştır.¹² Sunniler ise 398/1008 yılında Şia'nın bayramına alternatif olarak söz konusu bayramdan sekiz gün sonra Hz. Peygamber'in, Hz. Ebû Bekir ile mağarada bulunduğu günü çeşitli etkinliklerle kutlamaya başlamışlardır.¹³ Bu bayram kutlamaları esnasında mezhep taassubundan dolayı Şiiler ve Sunniler arasında zaman zaman kavgalar meydana gelmiştir.¹⁴ Öte yandan Büveyhilerin Şiilik taassubu, Ehl-i sünnet mensuplarını Şii bayramlarına katılmak zorunda bırakmıştır.¹⁵ Bu çalışmanın amacı, Hz. Ali'nin imâmeti için en önemli delil olarak gösterilen ve Şia tarafından da bayram olarak kutlanan Gadîr-i Hum hadisesinin sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilmesi için Şii ve Sunnî kaynaklarda nasıl kullanıldığını ortaya koyarak bir sonuca ulaşmaktır.

1- Şia Kaynaklarında Gadîr-i Hum Hadisesi

Şia, Ğadîr-i Hum hadisesini Hz. Ali'nin imametinin¹⁶ en güçlü delillerinden biri olarak kabul etmektedir. Hz. Peygamber Veda Hacc'ından sonra Medine'ye gitmek üzere yola çıktı. Suyu olmayan ve dinlenmeye de müsait olmayan Gadîr-i Hum denilen yere gelindiğinde Cebrâil gelerek Allah Rasûlü'nden, Hz. Ali'nin ayağa

¹² Celâlüddin Abdurrahman b. Ebî Bekir es-Suyûtî, *Târîhu'l-Hulefâ* (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1989) s. 450; Philip K. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslâm Tarihi*, trc. Salih Tuğ (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1996), 3: 741; Adnan Demircan, *Hz. Ali'nin Hilafet Meselesinde Gadîr-i Hum Olayı* (İstanbul: Beyan Yayınları, 1996), 40.

¹³ Takıyyuddîn Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Ali el-Makrizî, *Kitâbü'l-Mevâiz ve'l-İ'tibâr bi Zikri'l-Hitâti'l-Âsâr* (Beyrut: Dâru Sâdır, ts.), 1: 389.

¹⁴ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 11: 259.

¹⁵ Hasan İbrahim Hasan, *Siyasî-Dini-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi*, trc. Komisyon (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1987), 3: 400.

¹⁶ Şia'da imamet tasavvurnun oluşumu hakkında geniş bilgi için bkz. Hasan Onat, *Emeviler Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993), 20-187; Hasan Onat, "Şiilğin Doğuşu Meselesi (Birinci Hicrî Asır)", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 36 (1997): 79-118; Metin Bozan, *İmâmiyye'nin İmâmet Nazariyesinin Teşekkül Süreci*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009), 57-243.

kaldırılıp bütün insanlara imam tayin edildiğini tebliğ etmesinin bildirdi. Bunun üzerine Rasûlüllah: “*Ümmetim cahiliyye dönemine yakındır*” diyerek bu emri yerine getirmekten kaçındı. Ancak Cebrâil: “*Bu emrin ruhsat değil, azimet olduğunu*” bildirdi ve: “*Ey peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan O’nun mesajını iletmemiş olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Şüpheli yok ki Allah, kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez.*” (el-Mâide 5/67) âyeti de nâzil olunca Hz. Peygamber çok sıcak bir gün olmasına rağmen orada bulunan ağaçların altının temizlenmesini ve Müslümanların burada toplanmasını emretti. Daha sonra Allah Rasûlü cemaatle namaz kılınması için müezzinin duyuru yapmasını istedi. İnsanlar kumun yakıcılığından korunmak amacıyla ayaklarını elbiseleriyle sarmak zorunda kalmışlardı. Rasûlüllah, insanların kendisini daha iyi işitebilmeleri için yüksekçe bir yere çıktı ve yanına gelen Ali b. Ebî Tâlib’i de Hz. Peygamber’in sağında yüksek bir yerde durdu. Allah Rasûlü Allah’a hamd ve senada bulunduktan sonra: “*Çağrıldım ve bu çağrıya icabet etme zamanım yaklaştı. Aranızdan ayrılma zamanım yakındır. Sizlere benden sonra yanlışa düşmemeniz için Allah’ın kitabını ve itratım ehl-i beytimi bırakıyorum. Onlar havuzun başında buluşuncaya kadar birbirlerinden ayrılmazlar*” dedikten sonra yüksek bir sesle: “*Sizlere nefislerinizden daha yakın değil miyim?*” diye sordu Orada bulunalar ise: “*Evet*” cevabını verdiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Ali b. Ebî Tâlib’in koltuk altlarının beyazlığı görünecek şekilde onun kollarını kaldırdı ve. “*Ben kimin mevlâsıysam, Ali de onun mevlâsıdır. Allah’ım ona dost olana dost, düşman olana da düşman ol. Ona yardım edene yardım et, ona yardım etmeyeni de yardımsız bırak. Ben ondanım. Onun benim yanımdaki konumu, Harun’un Musa’nın yanındaki konumu gibidir. Ancak benden sonra nübüvvet yoktur.*” şeklinde bir konuşma yaptıktan sonra bulunduğu yerden indi. Hz. Peygamber öğle namazından önce iki rekat namaz kıldıktan sonra müezzine öğle namazı için ezan okumasını emretti. Namazı kıldıktan sonra da çadırına oturdu, Ali b. Ebî Tâlib’in de yanına oturmasını istedi ve insanlara Ali b. Ebî Tâlib’in yanına giderek imâmetini kutlamalarını ve onu: “*Emîru’l-Müminîn*” şeklinde selamlamalarını emretti. Orada bulunanlar da gün boyunca denileni yaptılar. Daha sonra

Rasûlüllah, onların eşlerine ve bütün müminlerin hanımlarına kendisiyle beraber gidip Ali'yi “*Emîru'l-Müminîn*” olarak selamlamalarını emretti Onlar da bu emri yerine getirdiler. Bu esnada Hz. Ömer de Ali b. Ebî Tâlib'in yanına gelip: “*Ey Ali haydi iyisin! Benim ve her müminin mevlâsı oldun*” diyerek kendisini kutladı.¹⁷ Rivayete göre Hz. Ali'nin imâmetinden sonra Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer ona biat etmemek için Cuhfe denilen yere kadar ilerlemişler, fakat Hz. Peygamber adam gönderip onları çağırılmış ve kendilerini azarlayarak: “*Ey Ebû Kuhâfe'nin oğlu ve ey Ömer! Benden sonraki velâyet için Ali'ye biat ediniz*” deyince¹⁸ onlar da: “*Ey Allah'ın Rasûlü! Bu emir senden mi, yoksa Allah'tan mı?*” diye sorusuna Hz. Peygamber: “*Evet, Allah'ın ve Rasûlü'nün bir emridir*” şeklinde cevap verince Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer ayağa kalkarak

¹⁷ Fazl b. Şâzân en-Neysâbüri, *el-İzâh* (Tahran: Menşûrât-i Câmîat-i Tahran, 1404), 99; Muhammed b. Ya'kûb el-Kuleynî, *Usûlü'l-Kâfi* (Beyrut: Menşûrâtü'l-Fecr, 2007), 1: 178; Ebu'l-Hasen Ali b. İbrahim el-Kummî, *Tefsîru'l-Kummî* (Kum: Müessesetü'l-İmâmi'l-Mehdî, 1435), 1: 255; Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Mûsâ b. Bâbeveyh el-Kummî, *el-Hidâye fi'l-Usû ve'l-Furu'* (Kum: İmâm el-Hâdî, 1418), 149-150; Ebû Abdillâh Muhammed b. Muhammed b. en-Nu'mân el-Hârisî el-Ukberî, *en-Nüket fi Mükâdemâti'l-Usûl* (Kum: el-Mu'temeru'l-Âlemiyyu li'ş-Şeyh el-Müfid, 1413), 45-46, 73; Eminü'l-İslâm Ebû Ali Fadl b. Hasan et-Tabersî, *Mecmau'l-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-Mürtezâ, 2006), 3: 314; Ebû Ca'fer Muhammed b. Hasan b. Ali et-Tûsî, *el-İktisâd fi mâ Yetealleku bi'l-İktisâd* (Beyrut: Dâru'l-Edvâ', 1406), 344; Eminü'l-İslâm Ebû Ali el-Fadl b. el-Hasan et-Tabersî, *İ'lâmü'l-Verâ bi A'lâmi'l-Hüdâ* (Kum: Müessesetü Âli Beyt, 1417/1997), 261-262; Muhammed Kâzım el-Kazvîni, *İmâm Ali mine'l-Mehdi ile'l-Lahd* (Beyrut: Müessesetü'n-Nûr, 1993), 195-196; Ebu'n-Nasr Muhammed b. Mes'ûd b. Ayyâş, *Tefsîru'l-Ayyâşi* (Beyrut: Müessesetü'l-A'lemî, 1991), 1: 360-362; Seyyid Hâşim el-Bahrânî, *el-Burhân fi Tefsîri'l-Kur'ân* (Beyrut: Müessesetü'l-A'lemî, 2006), 2: 494-500; el-Mevlâ Muhsin el-Feyz el-Kâşânî, *Tefsîru's-Sâfi* (Tahran: Mektebetü's-Sadr, 1379), 2: 51-70; Nâsır Mekârim eş-Şîrâzî, *el-Emsel fi Tefsîri Kitâbillahi'l-Münzel* (İran: Müessesetü Âli'l-Beyt, 1426), 3: 579-590; Cemâlüddin el-Hasen (el-Hüseyin) b. Yûsuf b. Ali İbnü'l-Mutahhar el-Hillî, *Nehcü'l-Hak ve Keşfü's-Sıdk* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-Lübânî, 1982), 192; Ziyâüddin Nûrullah b. Şerefuddin Abdillâh b. Nûrillâh b. Muhammed Şâh el-Mar'aşi, *es-Savârimü'l-Mührika fi Reddi's-Savâ iki'l-Muhrika* (Tahran: en-Nahda, 1409), 186; Muhammed Hüseyin Tabâtabâi, *el-Mizân fi Tefsîri'l-Kur'ân* (Kum: Cemâatü'l-Müderresîn, ts.), 5: 193-194; Ca'fer es-Sübhânî, *el-Akîdetü'l-İslâmiyye* (Kum: Müessesetü'l-İmâmi's-Sâdik, 1428), 195.

¹⁸ Muhammed Bakır b. Muhammed Tâkî b. Maksûd Ali el-Meclisî, *Bihâru'l-Envârî'l-Câmîa li Düreri Ahbârî'l-Eimmeti'l-Athâr* (Beyrut: Basım yeri yok, 1983), 28: 99; Muhsin Emin, *A'yânü'ş-Şîa* (Beyrut: Dâru'l-Mearif, 1983), 1: 420.

Hız. Ali'ye biat ettiler. Ayrıca Hız. Ömer: “*Ey Müminlerin Emiri! Sana selam olsun. Haydi iyisin! Benim ve her müminin mevlâsı oldun*” diyerek kendisini kutladı.¹⁹ Başka bir rivayete göre Mâide suresinin 67. âyetini indirince Cebrâil Hız. Peygamber'e gelerek şu emri getirdi: “*Ali b. Ebî Tâlib benim kardeşim, vasîm, halifem ve benden sonra imamdır. Ey İnsanlar! Allah onu size velî ve imam olarak tayin etti, ona itaat etmeyi herkese farz kıldı. Ona muhalefet eden mel'un, saygı gösteren ise merhamete erecektir. Dinleyiniz ve itaat ediniz. Allah mevlanız, Ali ise imamınızdır. İmamet ondan sonra onun soyundan kıyamete kadar devam edecektir.*”²⁰ İlgili âyetin iniş sebebi, Ali b. Ebî Tâlib'in imâmeti hakkındadır.²¹ Çünkü bu âyette tebliğ edilmesi gereken şey; Ali'nin hilafetidir. Ayrıca Hız. Peygamber, Hız. Ali'nin imâmetini: “*İnsanlar amcasının oğlunu kayırıyor ve onu eleştirirler*” diyerek gerçeği açıklamaktan kaçındığı için bu âyet nazil oldu. Bunun üzerine Allah Rasûlü Gadir günü bu hakikati herkese açıkladı.²² Hassân b. Sâbit de bu önemli günün hatırasına şiir söylemek için Hız. Peygamber'den izin istedi. Kendisine izin verilince şu şiiri söyledi:

“Gadir günü peygamberleri onlarla konuşuyor. Konuşan peygamberi dinle!

Cibrîl, Rabb'inin emri üzerine ona gelerek masum olduğunu ve gevşek davranmamasını istedi.

Onlara, Rabb'leri olan Allah'ın sana indirdiğini tebliğ et ve burada düşmanlardan korkma!

Bu sırada eliyle Ali'nin elini kaldırarak yüksek sesle ilan etmek için ayağa kalktı.

Dedi ki: “Mevlânız ve veliniz kimdir? Burada kör olacak bir durum yoktur” dediler.

¹⁹ Kummî, *Tefsîru'l-Kummî*, 1: 255; Kazvinî, *İmâm Ali*, 196; Tabersî, *İ'lâmü'l-Verâ*, 262-263; Emîn, *A'yânü's-Şîa*, 1: 420.

²⁰ Kazvinî, *İmâm Ali*, 194-195; Cemal Sofuoğlu, “Gadir-i Hum Meselesi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26 (1993): 461.

²¹ Tabersî, *Mecmau'l-Beyân*, 3: 313; Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed el- Vâhidî, *Esbâbü'n-Nüzûl* Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1993), 170.

²² Alemü'l-Hüdâ Ebü'l-Kâsım Ali b. el-Hüseyn b. Mûsâ b. Muhammed el-Alevî eş-Şerîf el-Murtazâ, *Resâilü's-Şerîf el-Murtezâ* (Kum: Dâru'l-Kur'âni'l-Kerîm, 1405), IV, 130; Tabersî, *Mecmau'l-Beyân*, 3: 313.

İlahın, mevlâmızdır, sen de velimizsin. Bugün bizi sana isyan eder bulmayacaksın.

Ona dedi ki: “Kalk ey Ali! Seni benden sonra imam ve hidayete götürecek kişi olarak seçtim.

Ben kimin mevlâsıysam, bu da onun velisidir. Ona doğrulukta yardımcı ve mevlâ olun.”

Burada dua etti: “Allah’ım onun dostuna dost ol ve Ali’ye düşmanlık yapana düşman ol”

Ey Rabbim! Ona yardım edenlere, dolunay gibi karanlıkları aydınlatan hidayet imamına yardımlarında yardımcı ol.”²³ Hassân b. Sâbit şiirini bitirdikten sonra Hz. Peygamber: “Ey Hassân! Dilinle bize yardım ettiğin müddetçe Ruhu’l-Kudus ile desteklendin” diyerek kendisini taltif etmiştir.²⁴ Hz. Ali imâmete tayin edildikten sonra: “Bugün dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak İslâm’ı seçtim.” (el-Mâide 5/3) âyeti nâzil olunca Rasûlüllah: “Dinin kemali, nimetin tamamlanması, Rabbimin risâletinden razı olması ve benden sonra Ali’nin velâyeti için Allah’a hamdolsun” diyerek âyetin nâzil olmasından duyduğu memnuniyeti belirtmiştir.²⁵ Başka bir rivayette ise Cebrâil Hz. Peygamber’e gelerek Allah sana selam ediyor ve ümmetine de şunu söylemeni istiyor: “Bugün sizlere Ali b. Ebî Tâlib’in velâyetiyle dininizi kemale erdirdim, sizlere olan nimetimi tamamladım ve sizlere din olarak İslâm’ı seçtim.”²⁶ Dinin kemali, Ali b. Ebî Tâlib’in velâyetiyle gerçekleşmiştir. Ayrıca: “Sizin dostunuz ancak Allah’tır, Resûlüdür ve Allah’ın emirlerine boyun eğerek namazı kılan ve zekâtı veren

²³ Kazvîni, *İmâm Ali*, 209-210; Tabâtabâi, *el-Mizân*, 5: 193; Tabersî, *İ’lâmü’l-Verâ*, 262-263; Emîn, *A’yânü’s-Şîa*, 1: 420. Şiirin tercümesi için bkz. Demircan, *Hz. Ali’nin Hilafet Meselesinde Gadîr-i Hum Olayı*, 24-25.

²⁴ Kazvîni, *İmâm Ali*, 209-210; Tabersî, *İ’lâmü’l-Verâ*, 263; Emîn, *A’yânü’s-Şîa*, 1: 420.

²⁵ Tabersî, *Mecmau’l-Beyân*, 3: 227; Tabersî, *İ’lâmü’l-Verâ*, 263; Kâşânî, *Tefsîru’s-Sâfi*, 2: 10. Tabâtabâi, *el-Mizân*, 5: 193; Şirâzi, *el-Emsel fî Tefsîri Kitâbillahi’l-Münzel*, 3: 420.

²⁶ Ebû Ca’fer Muhammed b. Ali b. Hüseyin, *Emâli’s-Sadûk* (Beyrut: Müessesetü’l-A’lemî, 2009), 99; Ayyâşi, *Tefsîru’l-Ayyâşi*, 1: 322.

müminlerdir.” (el-Mâide 5/55) âyetinin de Hz. Ali'nin velâyeti hakkında indiği belirtilmektedir.²⁷

Şia için önemli bir hadis kaynağı olan el-Kâfi'de Hz. Ali'nin imâmeti şöyle anlatılmaktadır: “Allah, Hz. Muhammed'i elçi olarak gönderince ehl-i kitabın bir kısmı Müslüman oldular, İsrâiloğulları ise onu yalanladılar. Hz. Peygamber, Allah yoluna davet etti ve O'nun yolunda mücadele etti. Daha sonra vasîsinin faziletini ilan etmesini bildirince Allah Rasûlü: “Allah'ım! Araplar, cahil insanlardır. Onların kitapları yok ve kendilerine de bir peygamber gönderilmemiştir. Onlar, peygamberlerinin faziletlerini ve şereflerini de bilmezler. Onlara, Ehl-i beytimin faziletlerini bildirirsem, bana inanmazlar” diye endişelerini belirtince Allah: “Onlardan yana endişe etme!” (en-Nahl 16/127) ve “Sizlere selam olsun. Yakında bilecekler.” (ez-Zuhruf 43/89) diyerek Rasûlüllah'ı teskin etmeye çalıştı. Bunun üzerine Hz. Peygamber vasîsinin faziletlerini anlatınca onların kalplerine nifak düştü. Daha sonra Allah Rasûlü onların düşüncelerini öğrenince Allah: “Ey Muhammed! Onların söylediklerin şeylerden dolayı senin göğsünün daraldığını biliyoruz. (el-Hicr 15/97). Onlar seni yalanlamıyorlar. Fakat zâlimler, Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar.” (el-En'âm 6/33). Ayrıca onlar delilleri olmadığı halde inkâr ediyorlar. Hz. Peygamber, onların gönüllerini kazanmaya çalışıyor ve bazılarına karşı da bazılarından yardım alıyordu. O, bu sûre nâzil oluncaya kadar vasîsinin faziletleri hakkında onlara bazı şeyler söylemeye devam ediyordu. Kendisine ölüm haberi bildirilince onlara delil getirdi ve nefsi ona ölüm haberini verdi. Bundan sonra Allah: “Boş kaldığın zaman hemen başka bir işle meşgul ol ve yalnız Rabbine yönel” (el-İnşirâh 94/7-8) dedi ve devamla: “Boş kaldığın zaman bildiğini göster ve vasîni ilan et. Onun faziletini açıkça onlara bildir” deyince Hz. Peygamber: “Ben kimin mevlasıysam, Ali de onun mevlasıdır. Allahım! Ona dost olana dost, düşman olana da düşman ol” dedi. Allah rasûlü bu sözünü üç defa tekrarladı. Daha sonra Rasûlüllah: “Bir adam göndereceğim ki, Allah ve Rasûlü'nü sever, Allah ve Rasûlü de onu sever. Kendisini savaştan dönenlerden gösterecek, arkadaşlarını korkutan ve arkadaşlarından korkan bir kaçak

²⁷ Ayyâşi, *Tefsîru'l-Ayyâşi*, 1: 356; Bahrâni, *el-Burhân fî Tefsîri'l-Kur'an*, 2: 475-487; Şirâzi, *el-Emsel fî Tefsîri Kitâbillahî'l-Münzel*, 3: 547-555.

olmayacaktır. Ali, müminlerin efendisi ve dinin de direğidir. Benden sonra insanlarla savaştık o'dur. Nereye yönelirse yönelsin, hak Ali ile beraberdir. Sizlere Allah'ın kitabını ve Ehl-i beyti ıtratını bırakıyorum. Onları alırsanız, asla şaşırmasınız. Ey İnsanlar! Dinleyiniz. Sizler havuzun başında bana geleceksiniz ve ben de sizlere bu iki şeye ne yaptığınızı soracağım. Onları geçerseniz, helak olursunuz. Onlara öğretmeyin. Çünkü onlar sizlerden daha bilgilidir.”²⁸

Hz. Peygamber Medine'ye gelince ensâr: “Ey Allah'ın Rasûlü! Allah zikrini indirmek suretiyle bizlere iyilikte bulundu ve aramıza seni göndermekle bizleri şereflendirdi. Dostlarımızı sevindirdi ve düşmanlarımızı da rezil etti/perişan etti. Medine'ye gelen heyetlere verecek bir şey bulamadığın için düşman bu duruma seviniyor. Bizler mallarımızın üçte birini Mekke'den gelen heyetlere vermen için sana vermek istiyoruz” teklifine Hz. Peygamber her hangi bir cevap vermedi, ancak Allah'tan gelecek vahyi beklemeye başladı. Bunun üzerine Cebrâil: “De ki: Ben buna karşılık sizlerden akrabalık sevgisinden başka bir ücret istemiyorum.” (eş-Şûrâ 42/33) âyetini indirince Allah Rasûlü onların teklif ettiği malları kabul etmedi. Bunun üzerine münafıklar: “Allah bunu Muhammed'e indirmede. O, amcasının oğlunun pazısını yukarıya kaldırmaktan ve Ehl-i beytini bize yüklemekten başka bir şey istemiyor.” Dün: “Ben, kimin mevasıysam, Ali de onun mevasıdır” diyordu. Bu gün ise: “De ki: Ben buna karşılık sizlerden akrabalık sevgisinden başka bir ücret istemiyorum” (eş-Şûrâ 42/23) diyor. Daha sonra ona humus âyeti nâzil olunca: “Onlara mallarımızı ve feylerimizi vermek istiyor” dediler. Bu olanlardan sonra Cebrâil, Hz. Peygamber'e gelerek: “Ey Muhammed! Nübüvvetini yerine getirdin ve günlerini tamamladın. İsm-i Ekber'i, ilim mirasını ve nübüvvet ilminin işaretlerini Ali'ye ver. Ben, itaatimi ve vilayetimi bilen bir âlim bırakmadan yeryüzünü terk etmem. O, onlara, bir peygamberin vefatından diğer peygamberin ortaya çıkışına kadar delil olur” emrini getirdi. Ayrıca ona: “İsm-i Ekber'i, ilim mirasını ve nübüvvet ilminin işaretlerini vasiyet etti. Ona

²⁸ Kuleynî, *Usûlü'l-Kâfi*, 1: 177-178.

bin kelime ve bin kapı da vasiyet etti. Bu kelimelerin ve kapıların her biri bin kelime ve bin kapı açıyor.”²⁹

Başka bir Şîa kaynağına göre Hz. Peygamber Veda hutbesinin sonunda: “Sizlere iki şey bırakıyorum. Onlara sarıldığınız müddetçe doğru yoldan ayrılmazsınız. Onlar: “Allah’ın kitabı ve itratım Ehl-i beytimdir. Allah, o ikisinin havzın başında bana arz olununcaya kadar birbirinden ayrılmayacağını haber verdi. Dikkat edin! O ikisine sarılan kimse kurtulmuş ve o ikisine muhalefet eden ise helak olmuştur. Sizlere tebliğ ettim mi? Orada bulunalar: “Evet” karşılığını verince Allah Rasûlü: “Allahım, şahid ol” dedikten sonra sizlerden bazıları havzın başında bana arz edilecektir. Ben de onlar için: “Ya Rabbi! Onlar benim ashabımdır” deyince: “Ey Muhammed! Senden sonra onlar bozuldu ve sünnetini de değiştirdiler” denilince ben de: “Doğrudur” diyeceğim.³⁰

Diğer bir Şîa kaynağına göre teşrik günlerinin sonunda Allah: “Allah’ın yardım ve fethi gelince...” (en-Nasr 110/1) âyetini indirince Hz. Peygamber: “Bana ölüm haberi verildi” dedi ve namazın Mescidü’l-Hayf’ta³¹ kılınacağını haber verdi. İnsanlar burada toplanınca Allah Rasûlü konuşma yapmak için Allah’a hamd ve sena ettikten ve sözlerini başkalarına duyurmak isteyenlere de dua ettikten sonra sözlerine şöyle devam etti: “Ey İnsanlar! Sizlere iki ağır şey (sakaleyn) bırakıyorum” deyince Onlar: “Ey Allah’ın Rasûlü! O iki ağır şey (sakaleyn) nedir? diye sorunca Hz. Peygamber: “Allah’ın kitabı ve itratım Ehl-i beytimdir. Allah, havzın başında onları bana döndürünceye kadar şu iki parmağım gibi onların birbirlerinden ayrılmayacağını bildirdi.” İki işaret parmağını yan yana getirdi ve: “Bu iki parmağım gibi demiyorum” diyerek başparmağı ile orta parmağını yan yana getirdi ve: “Bu, diğerinden uzundur” dedi. Ashâbtan bazıları: “Muhammed imâmeti Ehl-i beytine vermek istiyor” diyerek içlerinden dört kişi Mekke’ye gidip Kabe’ye girdiler ve orada Muhammed ölür veya öldürüldükten sonra imâmetin Ehl-i beytine verilmemesi konusunda anlaşmaya vardılar

²⁹ Kuleynî, *Usûlü’l-Kâfî*, 1: 178.

³⁰ Kummî, *Tefsîru’l-Kummî*, 1: 253-254.

³¹ Mina’da bulunan bir mescittir. Yâkût el-Hamevî, *Mu’cemu’l-Buldân*, 2: 412.

ve bu anlaşmayı da yazıya geçirdiler.³² Bunun üzerine Allah şu âyetleri indirdi: “Yoksa bir işe kesin karar mı verdiler? Şüphesiz biz de kararlıyız. Yoksa onlar, sırlarını ve gizli konuşmalarını duymadığımızı mı sanıyorlar? Hayır öyle değil, Onların yanlarında bulunan elçilerimiz yazmaktadırlar.” (ez-Zuhruf 43/79-80).

Aynı kaynağa göre Rasûlullah Mekke'den Medine'ye gitmek için yola çıktı ve Gadir-i Hum denilen yere geldi. O, insanlara görevlerini öğretmiş ve onun vasiyeti onları kızdırmıştı. Allah: “*Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan O'nun mesajını iletmemiş olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır*” âyetini indirince Hz. Peygamber ayağa kalkarak Allah'a hamd ve senadan sonra: “*Ey İnsanlar! Velinizin kim olduğunu biliyor musunuz?*” Onlar: “*Evet Allah ve Rasûlü'dür*” şeklinde cevap verince Hz. Peygamber: “*Benim, sizlere nefislerinizden daha yakın olduğumu biliyorsunuz değil mi?*” Onlar: “*Evet*” dediler. Bunun üzerine Allah Rasûlü üç defa: “*Allahım şahid ol*” dedi. Daha sonra Emiru'l-Müminin'in elini tutarak koltuk altı beyazlığı görününceye kadar yukarıya kaldırdı ve: “*Dikkat edin! Ben kimin mevlasıysam, Ali de onun mevlasıdır. Allahım, ona dost olana dost, düşman olana düşman ol, onu terk edenin terk et, onu seveni de sev*” dedikten sonra başını semaya kaldırarak: “*Allahım, onlara şahit ol, ben şahitlerdenim*” dedi. Ashâb arasında bulunan Hz. Ömer, Hz. Peygamber'e: “*Bu, Allah'tan ve O'nun Rasûlü'nden mi?*” diye sordu. Rasûlullah: “*Evet, bu Allah ve O'nun Rasûlü'ndendir. O, müminlerin emiri, müttakilerin imamı ve meşhurların seçkin komutanıdır. Allah onu kıyamet günü sıratın üzerine oturtacak ve o da dostlarını cennete, düşmanlarını ise cehenneme sokacaktır.*”³³

Aynı müellifin diğer rivayetine göre Hz. Peygamber'in ashâbından bazıları: “*Muhammed Mescidü'l-Hayf'da söylediklerini burada da söyledi ve o, Medine'ye dönerse, bizlerden Ali'ye biat etmemizi ister*” diyerek irtidat ettiler. Bunun üzerine on dört kişilik grup Rasûlullah'ı öldürmek plan yaptılar ve Herşâ Akabesi denilen ve Cuhfe ile Ebvâ arasında bulunan Akabe mevkiinde pusuya yattılar. Hz. Peygamber'in devesini ürkütmek için onlardan yedisi Akabe'nin

³² Kummî, *Tefsîru'l-Kummî*, 1: 254.

³³ Kummî, *Tefsîru'l-Kummî*, 1: 255.

sağ tarafına, yedisi de sol tarafına oturdular. Gece olunca Allah Rasûlü ordunun arasından geçerek yoluna devam ettiği esnada devesinin üzerinde uykusu geldi ve Akabe'ye yaklaşınca Cebrâil: *“Ey Muhammed! Bazı kişiler sana tuzak kurdular”* dedi. Allah Rasûlü etrafına bakınarak: *“Arkamda kim var?”* diye seslenince Huzeyfe b. Yemân: *“Benim”* diye cevap verdi. Hz. Peygamber: *“Duyduklarımı sen de duydun mu?”* diye sorunca Huzeyfe: *“Evet”* dedi. Rasûlüllah da: *“Bunları gizli tut”* dedikten sonra onların yanına yaklaştı ve kendilerine isimleriyle seslendi. Onlar, Hz. Peygamber'in sesini işitince kaçarak insanların arasına girdiler. Onlar binitlerini bağladıkları için orayı terk ettiler. İnsanlar, Rasûlüllah'a yetişerek onları yakalamak istediler. Hz. Peygamber onların bağlı olan binitlerinin yanına gidince kendilerini tanıdı. Konaklayınca da: *“Birilerine ne oluyor ki, Kabe'de Muhammed ölür veya öldürülürse, bu iş Ehl-i beytine asla verilmeyecektir şeklinde sözleştiler”* diyerek bir konuşma yaptı. Bunun üzerine onlar, Rasûlüllah'a gelerek: *“Yemin ederek bu sözleri kendilerinin söylemediğini, böyle bir şeyi istemediklerini ve bunu yapmayı da akıllarından geçirmediklerini belirttiler.”* Bunun üzerine Allah: *“ (Ey Muhammed! O sözleri) söylemediklerine dair Allah'a yemin ediyorlar. Halbuki o küfür sözünü elbette söylediler ve Müslüman olduktan sonra kâfir oldular. Başaramadıkları bir şeye (Peygambere suikast yapmaya) de yeltendiler. Ve sırf Allah ve Resûlü kendi lütuflarından onları zenginleştirdiği için öç almaya kalkıştılar. Eğer tevbe ederlerse onlar için daha hayırlı olur. Yüz çevirirlerse Allah onları dünyada da, ahirette de elem verici bir azaba çarptıracaktır. Yeryüzünde onların ne dostu ne de yardımcısı vardır”* (et-Tevbe 9/74) âyetini indirdi.³⁴ Aynı müellifin başka bir rivayetine göre Hz. Peygamber Gadîr günü müminlerin emiri olarak Hz. Ali'nin elini kaldırdığında onun hizasında yedi münafık bulunduğu belirtilerek onların adları şu şekilde sıralanmaktadır: *“Ebû Bekir, Ömer, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebû Vakkâs, Ebû Ubeyde, Ebû Huzeyfe'nin azatlısı Sâlim ve Muğîre b. Şu'be.”* Bu sırada Ömer'in Rasûlüllah'ı kastederek. *“Bakmıyor musunuz? Gözleri sanki bir delinin gözlerine benziyor”* dediği ve bunun üzerine Cebrâil'in gelip bu konuşmayı Rasûlüllah'a

³⁴ Kummî, *Tefsîru'l-Kummî*, 1: 255-256.

bildirdiği, Hz. Peygamber'in onları çağırdığında ise yemin edip inkâr ettikleri ve bunun üzerine de bu âyetin indirildiği belirtilmektedir.³⁵

Şîa rivayetine göre Huzeyfe b. Yemân bu kişilerin isimlerini Rasûlüllah'a sormuş, o da: “*Onlar dünya ve ahirette münafik olanlardır*” demiştir. Huzeyfe daha sonra Hz. Peygamber'in hepsini tanıdığını, isimlerini teker teker kendisine söylediğini belirtmiştir. Bir gencin ona bu isimleri sorması üzerine ise, bunların dokuzu Kueryş'ten, beşi de diğer insanlardan olmak üzere on dört kişiden ibaret olduğunu bildirmiştir. Israr üzerine onların isimlerini şu şekilde sıralamıştır: “*Ebû Bekir, Ömer b. Hattâb, Osman b. Affân, Talha b. Ubeydullah, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebû Vakkâs, Ebû Ubeyde bi Cerrâh, Muâviye b. Ebî Süfyân, Amr b. As, Kureyş'ten olmayanlar ise, Ebû Musa el-Eş'arî, Muğîre b. Şu'be.*” Bu kişiler Medine'ye geldiklerinde bir araya gelip toplanmışlar ve Ali b. Ebî Tâlib'in velâyeti konusunda Muhammed'e itaat etmeyeceklerine dair aralarında anlaşarak bunu bir sahifeye yazmışlardır. Bu sahifede yazılan ilk şey; Ali b. Ebî Tâlib'in velâyeti ile ilgili biattan dönmek olmuştur. Bu görev, Ebû Bekir, Ömer b. Hattâb, Ebû Ubeyde b. Cerrâh ve Sâlim'e verilmiştir. Bu toplantıya otuz dört kişi katılmıştır. Bunlar hazırladıkları bu yazılı belgeyi emin olarak bilinen Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın yanına emanet etmişlerdir. Bu sahife Ömer b. Hattâb'ın dönemine kadar Kabe'de saklı tutulmuş, ancak Ömer onu yerinden çıkartmıştır.³⁶

Başka bir Şîa kaynaklı anlatıma göre Hz. Peygamber'in Gadîr günü Hz. Ali'yi imâmete tayin ettikten sonra “*Ben kimin mevlasıysam, Ali de onun mevlasıdır*” sözünü duyan Hâris b. Nu'mân el-Fihri bineğinin üzerinde Rasûlüllah'a gelerek: “*Ey Muhammed! Bizlere Allah'tan başka ilah olmadığına ve senin O'nun Rasûlü olduğuna şahitlik etmemizi emrettin, kabul ettik. Beş vakit namaz kılmamızı emrettin, kabul ettik. Bir ay oruç tutmamızı emrettin, kabul ettik. Hacca gitmemizi emrettin, onu da kabul ettik. Fakat bütün bunlarla yetinmeyip amcanın oğlunun kolunu havaya kaldırarak onu bizlerden üstün tuttun ve onun için de: “Ben kimin mevlasıysam, Ali de onun mevlasıdır” dedin. Ayrıca da bu, senden*

³⁵ Kummî, *Tefsîru'l-Kummî*, 2: 430-431.

³⁶ Meclisî, *Bihâru'l-Envârî'l-Câmia*, 28: 116.

mi, yoksa Allah'tan mı? diye sordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber: “*Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin olsun ki, bu Allah'tandır*” diye cevap verince Hâris: “*Allahım! Muhammed'in dediği doğruysa, üzerimize gökten taş yağdır veya bizlere elim bir azap ver!*” diyerek bineğine yöneldi. Henüz bineğine ulaşmadan Allah onun üzerine gökten bir taş attı. Atılan taş onun tepesinden/kafasından girip altından/dübüründen çıktı. O da orada öldü. Bu olay üzerine Allah: “*Soran birisi, yükselme yollarının sahibi Allah tarafından kâfirlere kesinlikle inecek olan ve hiç kimsenin uzaklaştıramayacağı azabı sordu.*” (Meâric 70/1-3) ayetini indirdi.³⁷

Gadır-i Hum hadisesi Şia açısından Hz. Ali'nin velâyeti için en önemli delildir. Bu olayı meşru bir zemine oturtmak için de Kur'an ve sünnet en önemli kaynak olarak kullanılmaktadır. Cebraîl, Hz. Peygamber'e Hz. Ali'nin imâmetini açıklamasını bildirdiği zaman Rasûlüllah'ın bazı gerekçelerle bundan kaçınmasından dolayı Mâide sûresinin 67. âyeti nâzil olunca, bu hakikati Müslümanlara açıklamaktan başka bir çıkar bulamamıştır. Bu sebeple o, Veda Haccı dönüşü Gadır-i Hum denilen yerde Hz. Ali'yi kadın ve erkek bütün Müslümanların imamı olduğunu açıklamış ve başta Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer olmak üzere orada bulunanlar bu tayini kabul ederek Hz. Ali'yi kutlamışlardır. Bundan sonra da dinin kemale erdiği Mâide sûresinin üçüncü âyetiyle teyit edilmiştir. Ancak daha sonra bazı sahâbiler verdikleri sözden dönerek Hz. Ali'nin velâyetini kabul etmeyeceklerini beyan etmişlerdir. Hatta bu kişiler, yapılan tayinden dolayı Hz. Peygamber'e suikast düzenlemeyi bile göze almışlardır. Halbuki Hz. Ali'nin velâyeti: “*Hani Rabbin (ezelde) Âdemoğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak, “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” demişti. Onlar da, “Evet, şahit olduk (ki Rabbinizsiniz)” demişlerdi. Böyle yapmamız kıyamet günü, “Biz bundan habersizdik” dememeniz içindir.*” (el-A'râf 7/172) âyeti çerçevesinde Allah bütün peygamberlerden Hz. Ali'nin “*Mümünlerin emiri*” olduğuna dair söz almıştı.³⁸ Hatta Hz. Peygamber'den rivayet edilen bir hadise göre iman esasları; namaz

³⁷ Kazvîni, *İmâm Ali*, 201.

³⁸ Kuleynî, *Usûlü'l-Kâfi*, 2: 8; Bahrânî, *el-Burhân fî Tefsîri'l-Kur'an*, 2: 494.

kılmak, zekat vermek, oruç tutmak, hacca gitmek ve velâyettir. Bu sebeple Şîa'ya göre İslâm'ın beş şartından biri de velâyettir.³⁹ Yani Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'in vasîsi olduğuna inanmak, inanç esaslarından kabul edilmektedir. Şîa kaynaklarında oldukça zengin bir rivayet kültürüne sahip olan Gadîr-ı Hum hadisesi, başta İran olmak üzere Şîi çoğunluğun bulunduğu devletlerde halen fiilî olarak bayram şenlikleri atmosferinde kutlanmaktadır.

2- Ehl-i Sünnet Kaynaklarına Göre Gadîr-i Hum Hadisesi

Gadîr-i Hum hadisesi Ehl-i sünnet kaynaklarında, Şîa kaynaklarından oldukça farklı bir şekilde anlatılmaktadır. Şîa bu hadiseyi inanç boyutunda sunarken, Ehl-i sünnet kaynakları ise onu normal bir olay şeklinde değerlendirmektedir. Bu sebeple Ehl-i sünnet kaynaklarında geçen bu olayı farklı yönleriyle ortaya koymak, onu yorumlama noktasında önemli bir veri olacaktır. Bureyde el-Eslemî konu hakkında başından geçen olayı şöyle anlatmaktadır: “*Ali ile beraber Yemen’e sefere gittim. Ondan sert bir muamele gördüm. Dönünce Ali’nin bana yaptığı davranışın yanlışlığını Rasûlüllah’a anlatıp onu eleştirince Hz. Peygamber’in yüz ifadesi değişti ve bana: ‘Ey Bureyde! Ben müminlere nefislerinden daha evla değil miyim?’ diye sorunca ben de: ‘Ey Allah’ın Rasûlü! Öylesin’ dedim. Bunun üzerine Allah Rasûlü: ‘Ben kimin mevlasıysam, Ali de onun mevlasıdır’ dedi.*”⁴⁰ Hz. Peygamber ile Bureyde arasında geçen bu konuşmanın nerede ve ne zaman yapıldığı hakkında rivayetin içerisinde herhangi bir işaret bulunmamaktadır. Ancak bunun Yemen dönüşü olduğu açık bir şekilde belirtilmektedir.

Başka bir rivayete göre Hz. Peygamber, Hâlid b. Velid’in de içerisinde bulunduğu bir orduyu Yemen’e sefere gönderdi. Daha sonra da Hz. Ali’yi Hâlid b. Velid’in yerine tayin etti. Bu sefer esnasında pek çok ganimet elde edildi. Diğer bir anlatıma göre Hz.

³⁹ Kuleynî, *Usûlü’l-Kâfi*, 2: 15.

⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), 5: 347; Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, *Kitâbu Hasâisi Emîri’l-Mü’minîn*, trc. Naim Erdoğan (İstanbul: İz Yayıncılık, 1992), 66-69; İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, 5: 198.

Peygamber ganimetlerin dağıtımı için Hz. Ali'yi Yemen'e göndermiştir. Hz. Ali'nin ganimet dağıtımındaki uygulamalarından rahatsız olan Bureyde, Hz. Ali'ye kızdı. Hatta sabahleyin Hz. Ali'nin yıkandığını görünce Hâlid'e: "*Bunu görmüyor musun?*" diye şikayette bulundu. Allah Rasûlü Bureyde vasıtasıyla olanlardan haberdar oldu ve: "*Ey Bureyde! Ali'ye kızıyor musun?*" diye sordu. Bureyde ise: "*Evet*" cevabını verince Hz. Peygamber: "*Ali'ye kızma! Ganimetler içerisinde ona bundan (aldığı cariyeden) daha fazlası vardır*" karşılığını verdi.⁴¹ Bu rivayette Hz. Ali'nin ganimet dağıtımından dolayı ordu içerisinde bulunanların rahatsızlığı ve Hz. Peygamber'in de Hz. Ali'nin yapmış olduğu bu taksimin doğru olduğu belirtilmektedir. Çünkü bu taksimatta savaş hukukuna aykırı bir durum söz konusu olsaydı, muhtemelen Hz. Peygamber onu gündeme getirir ve yanlışlığı ortaya koyarak olması gerekeni belirtirdi. Hz. Ali'nin, Rasûlüllah'ın akrabası olması, onun yaptığı yanlışlığın örtbas edileceği anlamına gelmemelidir. Çünkü Hz. Peygamber'in adalet anlayışı kişiye özgü değil, hadiseye göredir.

Diğer bir rivayette Hz. Peygamber, Hz. Ali'yi Yemen'e sefere gönderdi. Askerler bindikleri develerin rahatsızlığını ileri sürerek onları dinlendirmek amacıyla zekat malları arasında bulunan develere binmek istediler, ancak Hz. Ali onların bu talebini kabul etmedi ve: "*Müslümanlar gibi sizlerin de bir hissesi bulunmaktadır*" diyerek gerekçesini belirtti. Ali b. Ebî Tâlib buradaki işini bitirip Rasûlüllah ile birlikte hac görevini yerine getirmek için yola çıkmadan önce yerine birilerini vekil bıraktı. O, hac görevini yerine getirdikten sonra Hz. Peygamber onu arkadaşlarının yanına gönderdi. Hz. Ali'nin yerine vekil bıraktığı kişi, onların zekat develerine binmelerine izin verdi. Ancak Ali b. Ebî Tâlib develere binildiğini öğrenince, onu azarladı. Bunun üzerine bu şahıs: "*Medine'ye gidince bu olanları Rasûlüllah'a haber vereceğini ve kendisinin de sert muameleye uğradığını bildireceğini*" söyledi. Bunun üzerine bu şahıs Medine'ye gelince Ali'den gördüğü kötü muameleyi Rasûlüllah'a söylemek için yola çıktı. Yolda Ebû Bekir ile karşılaşarak birlikte Hz. Peygamber'in yanına gittiler. Hz. Ebû Bekir: "*Bu, Sa'd b. Mâlik b. eş-Şehîd*" dedi. Allah Rasûlü izin verince

⁴¹ Buhârî "Meğâzî" 61; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 5: 100.

içeriye girip ona selam verdi ve karşılıklı konuşmalardan sonra: “*Ey Allah’ın Rasûlü! Ali bana çok kötü davrandı*” dedi ve onları anlatmaya başladı. Sözünün ortasına gelince Rasûlüllah yanında bulunan Sa’d’ın dizine vurdu ve: “*Ey sa’d! Kardeşin hakkında böyle konuşmayı bırak. Vallahi onun, Allah’ın yolunda olanların en iyisi olduğunu biliyorsun*” deyince Sa’d kendi kendine: “*Ey Sa’d! Allah seni kahretsin*” diyerek yaptığından dolayı duyduğu pişmanlığı ifade etmeye çalıştı.⁴² Burada şikâyet edilen konu; Hz. Ali’nin zekat develerine askerlerin binmelerine izin vermemesidir. Ayrıca Hz. Peygamber, Hz. Ali’nin yaptığı bu tasarrufu hakkında olumsuz şeyler söyleyerek onu desteklemiştir. Bu sebeple Hz. Ali’nin bu uygulamasında da hukuka aykırılık gözükmemektedir.

İbn Kesîr’in başka bir rivayetine göre Hz. Ali, Yemen’de bulunan orduya birini komutan tayin ederek Hz. Peygamber’in yanına geldi. Bir adam Rasûlüllah’a gelerek: “*Bu adam herkese elbise giydirdi*” diye şikâyette bulundu. Bunun üzerine Hz. Ali onları karşılamak üzere yola çıktı ve üzerlerinde bulunan elbiseleri görünce: “*Bu nedir?*” diye sordu onlar: “*Bunları bize falan kişi giydirdi*” diyerek cevap verdiler. Bunun üzerine Hz. Ali onların üzerlerinde bulunan elbiseleri çıkarttırdı. Daha sonra onlar Rasûlüllah’a gelerek Hz. Ali’yi şikâyet ettiler. Hz. Peygamber de onları sakinleştirdi.⁴³ Bu rivayette şikâyet konusu; askerlerinin giymiş oldukları elbiseler ve bu elbiselerin Hz. Ali tarafından üzerlerinden çıkartılmasıdır. Ayrıca bu rivayette Allah Rasûlü’nün Hz. Ali hakkında herhangi bir sözünden bahsedilmemektedir. Daha sonra onlar Rasûlüllah ile anlaşmışlardır.

Vâkıdî’nin rivayetine göre Hz. Ali Yemen’de elde edilen ganimetleri beşe böldü ve kura çekerek hangisinin “Humus” a ait olduğunu belirlemesine rağmen askerler bu humusun da kendilerine dağıtılmasını istedi. Ancak Hz. Ali onların bu isteğini yerine getirmeyerek Mekke’ye gitmek üzere yola çıktı. Ancak Futuk denilen yere gelindiğinde Hz. Peygamber’e yetişmek için yerine Ebû Râfi’yi vekil bırakarak yola çıktı. Humus malları arasında Yemen kumaşından yapılmış elbiseler de bulunmaktaydı. Hz. Ali hem bu

⁴² İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, 5: 101-102.

⁴³ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, 5: 102.

elbiselerin giyilmemesini hem de zekat develerine binilmemesini emretmişti. Hz. Ali buradan ayrıldıktan sonra askerler Ebû Râfi'den bu elbiseleri istediler. O da onlara birer ikişer verdi. Hz. Ali onları karşılamaya gittiğinde üzerlerinde bu elbiseleri görünce Ebû Râfi'yi azarladı, hatta onların üzerlerinde bulunan bu elbiseleri çıkarttırdı. Onlar da bu durumu Rasûlüllah'a şikayet ettiler. Hz. Peygamber, Hz. Ali'yi çağırarak: “Onların niçin şikayet ediyorlar?” diye sordu. Hz. Ali de: “*Elde edilen ganimetleri onların arasında dağıttığını, buna rağmen onların humus olarak belirlenen malların da kendileri arasında dağıtılmasını istedikleri ve kendisinin de bunu kabul etmediğini*” belirtince Rasûlüllah da Hz. Ali'nin yaptığını tasdik edercesine sustu.⁴⁴

Berâ b. Âzib'ten gelen rivayete göre Hz. Ali, askerlerin zekat develerine binme isteğini reddetmesi ve giydikleri elbiseleri üzerlerinden çıkarttırmasından dolayı onun hakkında bazı söylentiler ortaya atıldı. Hz. Peygamber Veda Hacc'ından Medine'ye dönerken Zilhicce ayının on sekizi Pazar günü Gadîr-i Hum denilen yerde bir ağacın altında⁴⁵ durarak insanlara: “*Ali'yi temize çıkarmak, onun kadrini yükseltmek, faziletini haber vermek ve insanların içerisinde ona karşı oluşan olumsuz duyguları gidermek*” amacıyla bir konuşma yaptı.⁴⁶ Hz. Peygamber bu konuşmasında muhtemelen Hz. Ali'de bulunan özellikleri insanlara anlatmak istemiştir. Rasûlüllah'ın Hz. Ali de olmayan özellikleri ona nispet ederek onun değerini yükseltmeye çalıştığını düşünmek uygun değildir. Hatta bu sözlerden hareketle de Hz. Ali'ye farklı bir konum vermeye çalışmak da yanlıştır. Yani Şia'nin iddia ettiği gibi bu konuşmada Hz. Ali'nin vasiliğini çıkartmak akademik bir yaklaşım değildir.

Başka bir hadiste ise Hz. Peygamber Veda Hacc'ından sonra Medine'ye dönerken yolda durdu ve insanlara cemaatle namaz kılmalarını emretti. Daha sonra da Hz. Ali'nin elini tutarak: “*Ben müminlere nefislerinden daha evla değil m iyim?*” dedi. Oradakiler:

⁴⁴ Muhammed b. Ömer el-Vâkidi, *Kitâbü'l-Megâzi*, Âlemü'l-Kütüp, Beyrut ts., III, 1080-1081.

⁴⁵ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 5: 198.

⁴⁶ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 5: 102, 198.

“Evet” cevabını verdikten sonra Allah Rasûlü tekrar: “*Ben bütün müminlere nefsinden daha evla değil miyim?*” diye sordu. İnsanlar yine “Evet” cevabını verdiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber: “*Ben kimin mevlasıysam, Ali de onun mevlasıdır. Allahım! Ona dost olana dost, düşman olana düşman ol*” dedi. Nesâî bu hadisin, Ali b. Yezîd b. Cüd’ân sebebiyle zayıf olduğunu belirtmektedir.⁴⁷

Tirmizî’nin rivayetine göre Hz. Peygamber, Hz. Ali’nin komutasında bir grup Müslümanı sefere göndermişti. Sefer sırasında alınan ganimetler arasında bir cariye de bulunmaktaydı. Cariye ile cinsi münasebette bulunduğundan dolayı Hz. Ali’yi kınadılar. Bunlardan dört kişi Rasûlüllah’ın yanına döndüklerinde Hz. Ali’nin yaptıklarını anlatma konusunda anlaşdılar. Sefer dönüşü Hz. Peygamber’in yanına gelerek bu dört kişiden her biri Hz. Ali’nin yaptıklarını anlattı. Bu anlatılanlar karşısında Rasûlüllah’ın kızgınlığı yüzünden belli oluyordu. Hz. Ali’yi şikayet edenlere üç defa: “*Ali’den ne istiyorsunuz?* şeklinde tepkisini göstermiş ve: “*Ali benden, ben de Ali’denim ve o, benden sonra her müminin velisidir*” diyerek Hz. Ali konusundaki kanaatlerini belirtmiştir. Ayrıca Tirmizî bu hadisin garip olduğunu söylemektedir.⁴⁸

Bu rivayetin bir öncekinden farkı, “*Hz. Ali’nin bütün müminlerin velisi olduğunun*” bildirilmesidir. Ayrıca Hz. Ali’nin şikayet edilmesi karşısında Rasûlüllah’ın öfkelenmesi, onun adalet anlayışına ve eşitlik ilkesine aykırıdır. Çünkü suç işleyenin konumu ve nesebi ne olursa olsun, diğerlerinden farkı yoktur. Yani kanun karşısında herkes eşit olmalı ki, insanların adalet mekanizmasına karşı şüphe içerisinde olmasınlar. Kaldı ki şikayet edilen nübüvvet makamıdır. Bu makamdan/Hz. Peygamber’den beklenen davranış, tarafları dinlemesi ve bir neticeye ulaşmasıdır. “*Benim yakınımdır denilerek*” olayın örtbas edilmesi peygamberi bir yöntem değildir. O halde: “*Cariye olayı gerçekten meydana gelmişse, Hz. Peygamber’in Ali’yi sorguladığına, en azından olanları ondan dinlediğine inanıyoruz. Kaldı ki, Allah’ın indirdiği hükümler karşısında bütün insanları eşit gören, hatta kendi kızına bile ayrıcalık tanımayan, insanların kalbini kırarak ve onları azarlayarak değil, gönüllerini kazanarak dinini*

⁴⁷ İbn Mâce “Mukaddime” 11.

⁴⁸ Tirmizî “Menâkıb” 19.

güzel bir şekilde tebliğ eden Hz. Muhammed'in hiçbir sorgulamada bulunmadan Hz. Ali'yi şikayet edenlere karşı böyle bir tavır takınacağına inanmıyoruz."⁴⁹ Nitekim Tirmizî rivayetinde geçen Ca'fer b. Süleyman'ın şii olduğu, Hz. Ebû Bekir'e ve Hz. Ömer'e kin beslediği belirtilmektedir.⁵⁰

Şia kaynaklarında Hz. Ali'nin velâyetinin en önemli delili olarak belirtilen Gadîr-i Hum olayı, Sunnî kaynaklarda ise Hz. Ali'nin Yemen dönüşü meydana gelen olaylarla irtibatlandırılmaktadır. Çünkü bu sefere katılan askerler, Hz. Ali'nin cariye meselesi, zekat develerine binilmesine karşı çıkması ve humusa ait olan elbiselerin giyilmesine izin vermemesi gibi uygulamalarından dolayı rahatsızlıklarını bildirmeleri üzerine Hz. Peygamber'in askerlerle Hz. Ali arasında meydana gelen sorunu çözmek için Gadîr-i Hum denilen yerde veya başka bir yerde iki tarafı da sakinleştirmek amacıyla dostluğun ve kardeşliğin önemine vurgu yapan bir konuşma yapmıştır. Muhtemelen de bu konuşmadan sonra Hz. Ali ile askerler arasında herhangi bir problem kalmamıştır. Çünkü konuyla ilgili rivayetlere yansıyan bir bilgi yoktur.

Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği bir hadise göre Rasûlüllah Veda Haccı dönüşü Gadîr-i Hum denilen yere gelince onun için iki ağacın altında oturması için yer hazırlandı. İnsanlar cemaatle namaz kılması için davet edildiler. Hz. Peygamber, Hz. Ali'nin elini tutup sağ tarafına oturtuktan sonra: "*Ben herkese nefsinden daha evla değil miyim?*" diye sordu. İnsanlar: "*Evet*" cevabını verince *Ben kimin mevlasıysam, Ali de onun mevlasıdır. Allahım! Ona dost olana dost, düşman olana düşman ol*" dedi. Hz. Ömer de Hz. Ali ile karşılaşınca: "*Ne mutlu sana! Bütün müminlerin velisi oldun*" diyerek kendisini tebrik etmiştir.⁵¹ Bu hadisin farklı varyantlarının senetlerinde bulunan Ali b. Yezîd, Ebû Harun el-Abdî, Musa b. Osman b. el-Hadramî ve İsmail b. Amr el-Becelî gibi raviler hadis tekniği açısından zayıf olarak nitelendirilmişlerdir.⁵²

⁴⁹ Demircan, *Gadîr-i Hum Olayı*, 47.

⁵⁰ Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Osmanez-Zehebi, *Mizânü'l-İtidâl fi Nakdi'r-Ricâl* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1963), 1: 408-409.

⁵¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4: 281.

⁵² İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 5: 199-201.

Hadisin temel omurgasını oluşturan: “*Ben kimin mevlasıysam, Ali de onun mevlasıdır*” kısmının sahihliği konusunda sunnî âlimler konuya olumlu yaklaşmaktadırlar. Tirmizî hadisin hasen-sahih,⁵³ Hâkim en-Neysâbüri sahih,⁵⁴ Zehebî sahih,⁵⁵ İbn Kesir hasen-sahih ve bütün ravilerinin güvenilir olduğunu⁵⁶ Aclûnnî ise mütevatir veya meşhur olduğu,⁵⁷ ayrıca bu hadisin Abdurrahman b. Ebî Leylâ isnadlı senedinin zayıf-garib olduğu da belirtmektedir.⁵⁸ Ancak hadisin: “*Ben kimin mevlasıysam, Ali de onun mevlasıdır*” kısmından sonra gelen: “*Allah! Ona dost olana dost, düşman olana düşman ol*” kısmının hadise daha sonra ilave edildiği,⁵⁹ senedinin zayıf-garip olduğu⁶⁰ belirtilirken, Zeyd b. Erkâm’dan gelen senedinin sahih ve ravilerinin tamamının sika olduğu ve bu senedi Tirmizî’nin sahih,⁶¹ başka bir rivayette ise onu hasen-garib veya sahih-garib kabul ettiği,⁶² Şu’be’nin İbn İshâk kanalıyla gelen senedin sahih-hasen olduğu,⁶³ ayrıca bu hadisin garib hatta münker olduğu ve isnadının da zayıf olduğu ve ayrıca bu cümlenin ziyade olduğu belirtilmektedir.⁶⁴ “*Ona yardım edene yardım et. Ona yardım etmeyene de yardım etme*” ve *Onu seveni sev, kin besleyene kin besle*” bölümleri metne daha sonra eklendiği için⁶⁵ hadisin birinci bölümü hakkında olumlu düşünceler ağırlık kazanırken, daha sonraki kısımlarında ise olumsuz düşünceler ortaya konulmuş ve bu kısımlar için ihtiyatlı olunmasına vurgu yapılmıştır. Bu sebeple hadisin birinci bölümünde yer alan “*mevlâ*”

⁵³ Tirmizî “Menâkıb” 19.

⁵⁴ Muhammed b. Abdullah Hâkim en-Neysâbüri, *el-Müstedrek ale’s-Sahîhayn* (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1990), 3: 613.

⁵⁵ İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, 5: 199.

⁵⁶ İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, 5: 199.

⁵⁷ İsmail b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfu’l-Hafâ* (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabiyyi, 1352), 2: 274.

⁵⁸ İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, 5: 200.

⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1: 152; İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, 5: 201.

⁶⁰ İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, 5: 200.

⁶¹ İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, 5: 201.

⁶² İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, 5: 202.

⁶³ İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, 5: 200.

⁶⁴ İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, 5: 202-203.

⁶⁵ İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, 5: 200

kelimesinin nasıl anlaşılması gerektiğini ortaya koymak, cümlelerin maksadını anlamak için önemli bir adım olacaktır.

3- Şîa'nın Delillerinin Değerlendirilmesi

a- Mevlâ kelimesinin Anlamı

Arapça'da ولي fiilinin ism-i faili olan مولى kelimesi; mâlik, köle, azad eden, azad edilmiş köle, sahip, efendi, amcaoğlu, komşu, anlaşmalı, oğul, amca, misafir, ortak, yeğen (kızkardeşin oğlu), velî (yönetici), rabb, seven, yardımcı, koruyucu, kanun nazarında sorumlu, nimet veren, nimet verilen, dost, tâbi ve damat gibi anlamlara gelmektedir.⁶⁶ Bu kelime cümle içerisindeki kullanımına göre farklı anlamlar kazanmaktadır. Bu sebeple Hz. Peygamber'in Hz. Ali için söylediği bu cümlelerin bağlamı oldukça önemlidir. Bunu belirledikten sonra cümleye yeni bir anlam verme durumu söz konusu olacaktır. Yemen dönüşü Hz. Ali ile askerler arasında problem meydana gelmiş ve Hz. Peygamber de şikâyet üzerine konudan haberdar olunca: “Ben kimin mevlasıysam, Ali de onun mevlasıdır” hadisini söylemiştir. Bu sözün bağlamını dikkate alınca iki taraf arasındaki kırılganlığı gidermeye yönelik söylendiği ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan cümleye: “Ben kimim dostu isem, Ali de onun dostudur” şeklinde anlam vermek mümkündür. Bu cümleyi literal anlamda bile anlamaya çalışsak, yine de Şîa'nın verdiği anlamı çıkartmak mümkün değildir. Çünkü مولى kelimesi birden çok anlama geldiği için bağlamı dikkate almadan buradan Hz. Ali'nin vasîliğini belirlemek doğru bir yaklaşım değildir.

Şîa'nın önemli delillerinden biri olan Menzile hadisine göre Hz. Peygamber hicretin dokuzuncu yılında Tebûk Seferi'ne çıkarken Hz. Ali'yi Medine'de yerine vekil bırakmıştı. Ancak münafıklar başta olmak üzere bazıları, Hz. Peygamber'in Hz. Ali'yi çocukların ve kadınların başına bekçi bıraktığını dillendirerek ileri-geri konuşmaya başladılar. Bu durumdan oldukça rahatsız olan Hz. Ali, Medine'den hareket ederek Rasûlüllah'a gelip olanları anlattıktan sonra orduya katılmak istedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Hz. Ali'yi sakinleştirmek ve Medine'ye dönmesini sağlamak için: “Ey Ali!

⁶⁶ Ebu'l-Fazl Cemâlüddin Muhammed b. Mukerrem b. Manzûr, *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1990), 15: 406-415; Mecdüddin Muhammed b. Ya'kûb el-Fîrûzabâdî, *Kâmûsu'l-Muhît* (Beyrut: el-Muessesetu'r-Risâle, 1987), 1732.

Senin, benim yanındaki konumunun, Harun'un Musa'nın yanındaki konumu gibi olmasından memnun değil misin? Ancak benden sonra peygamber gelmeyecektir."⁶⁷ Bu rivayette Hz. Peygamber'in vurgu yaptığı nokta, Hz. Ali'nin kendi yanındaki konumunu vurgulamak içindir. Rasûlullah, Hz. Ali'nin konuyu daha iyi anlaması için Hz. Musa ve Hz. Harun örneğini vermiş, devamında ise: "*Benden sonra peygamber gelmeyecektir*" sözüyle de yanlış anlayışların önüne geçmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber Medine'de yerine vekil bıraktığı kişinin de kendisi gibi idareci olduğunu ve ona itaat edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Hz. Ali'nin vekilliği ise Rasûlullah Medine'ye gelince sona erecektir. Yani bu görevlendirme Hz. Peygamber'in Medine'ye gelmesiyle sınırlıdır. Dolayısıyla hadisenin bağlamını göz ardı ederek Hz. Ali'nin, Rasûlullah'ın vasîsi olduğunu iddia etmek, mezhep taassubunun bir göstergesidir.

b- Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'in Vasîsi Olmadığını Gösteren Tarihi Olaylar

Abbâs b. Abdilmüttalib, hasta yatağında yatan Rasûlullah'ı ziyaret ettikten sonra Hz. Ali, ona: "*Ne istiyorsun*" diye sordu. Abbâs. "*Rasûlullah'a, bizden bir halife istihlâf etmesini sormak istiyorum*" deyince Hz. Ali: "*Yapma*" uyarısında bulundu. Bunun üzerine Abbâs: "*Niçin*" diye sordu. Hz. Ali de: "*Bunu istediğimiz zaman insanların: 'Rasûlullah, bunu size vermektен yüz çevirdi, değil mi?' demelerinden korkuyorum*" şeklinde cevap verdi.⁶⁸

Başka bir rivayete göre Abbâs b. Abdilmüttalib, Hz. Peygamber'in rahatsızlığı esnasında hilâfet konusunu konuşmak için Abdülmüttaliboğullarının yanında toplanmalarını istedi. Hz. Ali'nin ise, Abbâs'ın yanında özel bir yeri vardı. Abbâs, Hz. Ali'ye: "*Ey Kardeşimin oğlu! Bir rüya gördüm. Senin ile istişare etmeden her hangi bir şey de yapmak istemiyorum*" deyince Hz. Ali "*O nedir?*" diye sordu. Bunun üzerine Abbâs'ın: "*Rasûlullah'ın yanına girip, kendisinden sonra hilâfete kimin geçeceğini sorâlim. O (hilâfet) biz de olacaksa, yeryüzünde bizden hiç kimse kalmayınca kadar onu teslim etmeyiz. O (hilâfet) bizim dışımızdakilere aitse, ondan*

⁶⁷ Muhammed b. Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ* (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990), 3: 17; Buhârî "Meğâzî" 78.

⁶⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 2: 190.

(*Rasûlüllah'tan*) sonra onu asla talep etmeyiz” sözlerine Hz. Ali: “*Ey Amca! Bu iş, sana aittir. Bu konuda her hangi bir kişi mücadele eder mi?*” şeklinde karşılık verince orada bulunanlar Rasûlüllah'ın yanına girmeden dağıldılar.⁶⁹

Bu rivayette Abbâs b. Abdülmuttalib ile Hz. Ali arasında Hz. Peygamber'den sonra kimin idareci olacağı tartışılmaktadır. Hz. Peygamber kendisinden sonra Hz. Ali'yi yerine tayin etmiş olsaydı, bu bilgi Hâşimoğulları arasında özellikle de ona yakın olanlar tarafından bilinirdi. Gerek Abbâs'ın gerekse de Hz. Ali'nin böyle bir durum karşısında söylemleri daha farklı olurdu. En azından Abbâs b. Abdülmüttalib, Hz. Ali'ye bu tarzda bir soru yöneltmezdi. Abbâs b. Abdülmüttalib'in, Hz. Ali'nin vasiliğinden haberi olmadığından dolayı bu soruyu sorduğunu düşünsek bile, Hz. Ali'nin onu uyarması ve zaten Allah Rasûlü'nün kendisini yerine bıraktığını söylerdi. O halde ne Abbas'ın ne de Hz. Ali'nin böyle bir vasi tayininden haberleri vardır. Hz. Ali'nin insanların: “*Rasûlüllah, bunu size vermekten yüz çevirdi, değil mi?*” demelerinden korkuyorum” şeklinde cevabı, bu olaydan diğerlerinin de vasi olayından habersiz olduğunu göstermektedir.

Hz. Peygamber'in defninden önce ensâr ve muhâcir Benî Saide Sakîfesi'nde toplanarak halifenin kim olacağını tartışmaya başlamışlardır. Hilâfet tartışmalarının çok yoğun yaşandığı anlar bile meydana gelmiştir. Bu süreçte taraflar halifenin kendilerinden olması için çeşitli deliller sunmaya çalışarak birbirlerinin ileriye sürdüğü delilleri de çürütmeye çalışmışlardır. Bu tartışmalarda başat aktör olarak bulunan Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Sa'd b. Ubâde ve Hubâb b. Münzir gibi iki tarafın önemli simaları Gadîr-i Hum'da yaşanan olayları ihsas ettirecek herhangi bir cümle veya kelime kullanmamışlardır.⁷⁰ Burada bulunan sahâbiler içerisinde Hz. Ebû Bekir'in ve Hz. Ömer'in de Gadîr-i Hum'da Hz. Peygamber'in Hz. Ali'yi vasi tayin etmesi olayına tanık olduğu belirtilmektedir. Orada Müslümanların da Hz. Ali'ye biat ettikleri, hatta Hz. Ömer'in Hz. Ali'ye giderek onu tebrik ettiği de

⁶⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 2: 189.

⁷⁰ İhsan Arslan, *Hz. Peygamber ve Sahâbe Örneğinde İslâm'da Eleştiri Kültürü* (İstanbul: Okur-Akademi Yayınları, 2014), 205-251.

rivayet edilmektedir. Bu olaya tanık olanlar ya akıl tutulması yaşayarak onları unuttu ya da bilerek unuttu. Ancak her fırsatta Rasûlüllah'a biat ederek mallarıyla ve canlarıyla destek veren sahâbilerin Hz. Ali'nin, Hz. Peygamber tarafından vasî tayinini unutmaları mümkün değildir. En azından aradan geçen zaman dilimi çok az olduğu için olaya tanık olanların hatırlaması gerekir. Kaldı ki aradan geçen zaman o kadar da uzun değildir. Bey'atü'l-hâssa denilen birinci gündeki bey'ate katılanlar yaşananları hatırlamadıysa, ikinci günde yapılan Bey'atü'l-âmmeye katılanlar neden hatırlamadı? O halde olaya tanık olanların tamamının duyarsız olması ise akıl ve mantık kuralları çerçevesinde anlaşılabilir bir konu değildir. Bu sebeple yaşayanların bilmediği bu hadisenin daha sonraki dönemlerde mezhebî duygu ve düşüncelerden hareketle kurgulandığını söylemek mümkündür.

İbn Sa'd'ın diğer rivayetinde Rasûlüllah vefat edince Abbâs b. Abdilmüttalib, Hz. Ali'ye: *“Ey Ali! Kalk ben ve burada bulunanlar sana biat edelim. İnsiyatif bizdeyken bunu yaparsak, hiç kimse karşı çıkamaz.”* Bunun üzerine Hz. Ali: *“Biri mi var? Yani bizden başka bu işe birileri tamah eder mi?”* şeklinde cevabına Abbâs: *“Vallahi, olacağını zannediyorum”* karşılığını verdi. Hz. Ebû Bekir'e biat edilip insanlar mescide gelince Hz. Ali *‘tekbir’* sesi işitti ve: *“Bu nedir?”* diye sordu. Bu soruya Abbâs b. Abdilmüttalib kinayeli bir şekilde: *“Bu, seni davet ettiğim, senin de kaçındığın/yüz çevirdiğin şeydir”* şeklinde cevap verince Hz. Ali: *“Bu, olabilir mi?”* diye sorunca Abbâs b. Abdilmüttalib: *“Bunun benzeri asla reddedilmez”* diyerek⁷¹ Hz. Ali'nin büyük bir fırsatı kaçırdığını ifade etmeye çalışmıştır. Eğer Hz. Peygamber Hz. Ali'yi yerine bırakmış olsaydı, bu bilgiyi Abbâs b. Abdilmüttalib'in bilmesi gerekirdi. Hz. Ali de böyle bir durumda amcasına bu gerçeği mutlaka söylerdi.

Hz. Ali, Hz. Ebû Bekir'in halife olduğunu haber alınca mescide gitti ve: *“Ey Ebû Bekir! Bu işte (hilâfette) bizim de hakkımızın olduğunu düşünmedin mi?”* sitemine Hz. Ebû Bekir'in: *“Evet, fakat fitne çıkmasından korktum ve gerçekten de büyük bir işin sorumluluğunu üzerime aldım”* özrüne karşılık Hz. Ali: *“Rasûlüllah'ın seni namaz kıldırmakla görevlendirdiğini ve mağaradayken ikinin*

⁷¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 2: 190.

ikincisi olduğunu biliyorum. Bu hilâfette bizim de hakkımız olduğu halde, bizimle istişare edilmedi. Bu yaptığından dolayı Allah seni affetsin” dedi ve ardından biat etti.⁷²

Başka bir rivayete göre Hz. Ebû Bekir genel biat aldıktan sonra Hz. Ali’yi getirtti. Hz. Ali de: “Kendisiyle istişare edilmemesi ve bir oldu bitti karşısında bırakılmasından dolayı memnuniyetsizliğini açıkça beyan etti ve: “Sizler muhacirun olmanız hasebiyle bu emr (hilâfet) hakkında Rasûlüllah’ın kendi aranızdan çıktığını ve Ebû Bekir’in de ona yakın olduğunu söylemek suretiyle ensâra karşı asabileşip hırçınlaştınız, fakat ben Rasûlüllah’ın ailesi (ehl-i beyt) olarak size aynı delilleri, yani kim olursa olsun (emr’e) herkesten daha yakın olduğumuzun delillerini söyleyebilirim” dedi. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir: “Ah Ali! Senin bu iş hususunda muhalefet edip itiraz edeceğine bir bilseydim. Ne onun peşinde koştum ne de istedim. Şu anda herkes biat etmiş bulunuyor. Şayet sen de aynı şekilde hareket edersen, sende beklediğim şeyi yapmış olursun. Şayet aksine hemen biat etmek istemez ve düşünmeyi arzu edersen, seni zorlayacak değilim. Sana hak veriyorum. Selametle evine dön” şeklinde konuştu.⁷³

Hz. Ebû Bekir yerine Hz. Ömer’i teklif ettiğinde başta Hz. Ali olmak üzere toplumun herhangi bir ferdinden vasilik konusunda bir ifade kullanılmamıştır.⁷⁴ Ayrıca Hz. Ömer’in oluşturduğu şûra çalışmalarında Hz. Ali’nin vasiliğine dair herhangi bir şey gündeme gelmemiştir.⁷⁵ Bütün bu gelişmelerin içerisinde yer alan Hz. Ali’nin sessiz kalmasının izahı mümkün değildir. Eğer böyle bir atama nas ile sabit olmuşsa, başta Hz. Ali olmak üzere diğer sahâbilerin seçme hakkı yoktur. Böyle bir tayin, bir kişi için en önemli delil teşkil etmektedir. Kendisini hilafet makamına getirecek ve muhalifleri susturacak bu delili kişinin kullanmaması ise muhaldir. Hz. Ali’nin ilk üç halife döneminde bu konuyu gündeme taşımaması ve eleştiri

⁷² Ahmed b. Yahya b. Câbir el-Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2001), 2: 6.

⁷³ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, trc. Salih Tuğ (İstanbul: İrfan Yayıncılık, 1993), 2: 1110-1111.

⁷⁴ İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, 7: 18-19.

⁷⁵ İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, 7: 137-142.

konusu yapmaması, bu vasilik rivayetlerinin inşâ edildiğini göstermektedir.

c- Mâide Sûresinin 67. ve 3. Âyetlerinin Nüzûl Sebebi

1- Mâide Sûresinin “Resûlüm! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan, risalet görevini yerine getirmemiş olursun.” 67. Âyetinin Nüzûl Sebebi

Şîa'nın, Hz. Ali'nin vasiliğinin açıklanması için indirildiğini iddia ettiği bu âyetin Sünnî kaynaklarda çeşitli nüzûl sebepleri bulunmaktadır. Bu nüzûl sebeplerini belirttikten sonra bir değerlendirmede bulunmak daha doğru bir yaklaşımdır. Mâide sûresi Medine döneminde nâzil olduğu için Medenî bir sûredir.⁷⁶

Mukâtil b. Süleyman'ın rivayetine göre Hz. Peygamber Yahudileri İslâm'a davet ettiği zaman onlar: “*Ey Muhammed! Hristiyanların İsa b. Meryem'e meylettikleri gibi sen de bizim sana meyletmemizi mi istiyorsun?*” diyerek alay ettiler. Onların bu durumunu gören Rasûlüllah onlara cevap vermeyip susmayı tercih etti. Bunun üzerine Allah, Hz. Peygamber'in tebliğ etmeye devam etmesini, onların yalanlamasının ve istihzalarının bu duruma mani olamayacağını bildirmek için bu âyeti indirdi.⁷⁷

Taberî'ye göre Allah bu sûrede Ehl-i kitaptan olan Yahudilerin ve Hristiyanların durumunu Rasûlüllah'a anlattı. Yani onların kusurlarını, dinlerinin habisliğini, Rablerine karşı cüretkarlığını, peygamberlerine saldırganlığını, kitaplarını tahrif ettiklerini, yiyeceklerinin ve içeceklerinin bozukluğunu, onlar dışındaki müşrikleri anlattı. Onlarla ilgili anlatılanları tebliğ etmesi

⁷⁶ Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003), 1: 276; Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed ez-Zemahşerî, *Tefsîru'l-Keşşâf* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009), 1: 588; Ebu'l-Ferec Cemâlüddin Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr fî İlmî't-Tefsîr* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009), 2: 160; Fahreddin er-Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, 1999), 4: 276; Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmî li Ahkâmi'l-Kur'ân* (Kahire: Dâru'l-Hadis, 2010), 3: 409; Nâsirüddin Ebû Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl* (Beyrut: Dâru Sâdır, 2004), 1: 256; Ebu'l-Fidâ İsmail b. Kesîr, *Muhtasarü Tefsîri İbn Kesîr* (Mekke: el-Mektebetü'l-Mahmûdiyye, ts.), 1: 475; Cemâlüddin Abdurrahman b. Ebi Bekir es-Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr fî't-Tefsîr bi'l-Me'sûr* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2010), 2: 446.

⁷⁷ Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, 1: 311-312.

konusunda da Hz. Peygamber'i uyarmış ve Allah'tan başka hiç kimsenin onu koruyamayacağını belirtmiştir. Ayrıca Allah, eğer Allah'ın onlar hakkında indirmiş olduğu hususları tebliğ etmediği takdirde de büyük bir günah işleyeceğini belirtmiştir. Böylece âyet, bu hakikati Hz. Peygamber'e bildirmek üzere indirilmiştir.⁷⁸

Mâtürîdî'ye göre Allah, Hz. Peygamber'e risâletini tebliğ etmeyi emretti ve insanların ona tuzak kurmalarına ve onu öldürmelerine mani olacağını bildirdi. Kişi, kavminin yalanlaması sebebiyle üzerine aldığı sorumluluğu yerine getirmezse, o azaba maruz kalır. Bundan dolayı Allah, nebisine kendisine indirileni tebliğ etmesini, öldürülmekten, yalanlanmaktan, eziyete uğramaktan ve dostsuz kalmaktan korkmamasını emretti. Yani tebliğ esnasında Hz. Peygamber'e hiçbir şey mani olmayacak. Dolayısıyla âyet bu hakikati bildirmek için nâzil olmuştur.⁷⁹

Zemahşerî ve Beyzâvî'ye göre âyetin nüzûl sebebi şudur: Rasûlüllah: “Allah beni risletiyle görevlendirdiği zaman takatim kesildi. Bunun üzerine Allah bana, risâletimi tebliğ etmezsen, sana azap ederim, diye vahyetti. Allah beni koruması altına alınca, kendimi güçlü hissettim” dedi. Böylece bu âyet, Hz. Peygamber'deki sıkıntıyı gidermek için indirilmiştir.⁸⁰

İbnü'l-Cevzî'nin rivayetine göre Hz. Peygamber: “Allah, bana risâletini gönderince takatim kesildi ve insanların beni yalanlayacağını anladım” buyurdu. Nitekim o, Yahudilerden, Hristiyanlardan ve Kureyş'ten korkuyordu. Bunun üzerine Allah bu âyeti indirdi.⁸¹

Râzî ise Mâide sûresinin 67. âyetinin nüzul sebebinin on madde olarak şöyle açıklamaktadır:

a- Âyet, Yahudiler hakkında daha önce geçen recm ve kısas hakkında nâzil olmuştur.

⁷⁸ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîlü Âyi'l-Kur'ân* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2010), 4, 615.

⁷⁹ Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2004), 2: 54-55.

⁸⁰ Zemahşerî, *Tefsîru'l-Keşşâf*, 1: 645-646; Beyzâvî, *Envâru't-Tenzîl*, 1: 278.

⁸¹ İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, 2: 236.

b- Yahudilerin dini ayıplamaları, din ile alay etmeleri ve Rasûlüllah'ın onlara karşı sesiz kalması üzerine nâzil olmuştur.

c- Ahzâb sûresinin: *“Ey peygamber! Eşlerine şöyle de: “Dünya hayatını ve güzelliklerini istiyorsanız gelin size bir şeyler vereyim sonra da güzellikle sizi serbest bırakayım. Yok eğer Allah'ı, resulünü ve âhiret yurdunu istiyorsanız şunu bilin ki Allah, içinizden iyiliği seçenlere büyük bir ödül hazırlamıştır.”* (el-Ahzâb 33/28-29) âyeti nâzil olunca Hz. Peygamber hanımlarının dünyayı seçmelerinden korktuğu için âyeti onlara bildirmedir. İşte bunun üzerine bu âyet nâzil oldu.

d- Âyet, Zeyd b. Hârise ve Zeyneb bint Cahş'ın durumu hakkında nâzil olmuştur. Hz. Âişe'den gelen bir rivayete göre: *“Kim, Rasûlüllah vahiyden bir şey gizledi derse, Allah'a karşı büyük bir iftirada bulunmuştur.* Bu âyet buna engeldir. Eğer Hz. Peygamber vahiyden bir şey gizlemiş olsaydı, Allah'ın şu sözünü gizlemiş olurdu: *“Allah'ın açığa vurduğu şeyi içinde gizliyordun.”* (el-Ahzâb 33/37).

e- Âyet, cihad hakkında nâzil olmuştur. Çünkü münafıklar cihada gitmekten hoşlanmıyorlardı. Bundan dolayı Allah Rasûlü zaman zaman onları cihada teşvik etmiyordu.

f- *“Allah'tan başkasına tapanlara hakaret etmeyin; sonra onlar da bilgisizlik yüzünden sınırı aşarak Allah'a hakaret ederler. Böylece biz her ümmete kendi işlerini güzel gösterdik. Sonunda dönüşleri rablerindenir. Artık O, ne yaptıklarını kendilerine bildirecektir.”* (el-En'âm 6/108) âyeti nâzil olunca Hz. Peygamber müşriklerin ilahlarını ayıplamaktan vaz geçti. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu. Allah: *“Tebliğ et...”* *“Yani onların ilahlarının ayıplarını söylemeye devam et ve onlardan bu durumu gizleme. Allah seni onlardan korur.”*

g- Bu âyet Müslümanların hakları konusunda nâzil olmuştur. Çünkü Hz. Peygamber Veda Haccı'nda çeşitli hükümleri ve haccın menâsikini açıklarken: *“Tebliğ ettim mi?”* diye sormuş, Müslümanlar da: *“Evet”* cevabına Rasûlüllah: *“Allah'ım! Şahid ol”* diye karşılık vermiştir.

h- Hz. Peygamber seferlerinin birisinde ağacın altında konakladı ve kılıcını da astı. O, uyuduğu esnada bir bedevî gelerek

onun kılıcını kınından çıkardı ve: “*Ey Muhammed! Şimdi seni elimden kim kurtaracak?*” deyince Allah Rasûlü: “*Allah*” diye cevap verdi. Bunun üzerine Alla bu âyeti indirerek onu insanlardan koruyacağını açıkladı.

i- Rasûlüllah, Kureyş’ten, Yahudilerden ve Hristiyanlardan korkuyordu. Allah da onun kalbindeki korkuyu gidermek için bu âyeti indirdi.

j- Bu âyet Hz. Ali’nin fazileti hakkında nâzil olmuştur. Bu âyet nâzil olunca Hz. Peygamber, Hz. Ali’nin elini tutarak: “*Ben kimim mevlasıysam, Ali de onun mevlasıdır. Allah’ım ona dost olana dost, düşman olana da düşman ol*” dedi. Daha sonra Hz. Ömer, Hz. Ali ile karşılaşınca: “*Ey Ali! Sana müjdelersun. Bütün Müslümanların mevlası oldun*” diyerek onu tebrik etmiştir. Âyetin nüzûl sebebi konusunda pek çok rivayete yer veren Râzî şöyle bir değerlendirmede bulunarak daha doğru olanı şu şekilde açıklamaktadır: “*Allah, onu Yahudilerin ve Hristiyanların tuzağından emin kıldı ve onlara aldurmaksızın tebliğini yapmasını emretti. Çünkü bu âyette önceki ve sonraki pek çok âyet Yahudi ve Hristiyanlarla ilgili olduğuna göre bu âyete öncesine ve sonrasına uygun olmayan bir anlam vermek imkânsızdır.*”⁸²

Kurtubî’ye göre İslâm’ın ilk yıllarında Hz. Peygamber müşriklerin tepkisinden korkuyordu. Allah bu âyeti göndererek ona tebliğini açık bir şekilde yapmasını emretti ve kendisini insanlardan koruyacağını bildirdi. Allah Rasûlü nübüvvetle görevlendirildiği zaman insanların kendisini yalanlamasından korktuğu için bu âyet nazil olmuştur. Hata bu âyet ininceye kadar Ebû Tâlib her gün Hâşimoğullarından bazılarını Hz. Peygamber’i korumaları için gönderiyordu. Nitekim bu âyet gelince Rasûlüllah: “*Ey Amca! Allah beni insanlardan ve cinlerden koruduğu için herhangi birisinin beni korumasına ihtiyacım yok*” diyerek koruma istemediğini belirtmiştir.⁸³ Ancak Kurtubî sûrenin başında bu sûrenin ittifakla Medenî olduğunu, bu âyetin nüzul sebebinin ise İslâm’ın ilk

⁸² Râzî, *et-Tefsîru’l-Kebîr*, 4: 400-401; Suyûti, *ed-Dürri’l-Mensûr*, 2: 528-530.

⁸³ Kurtubî, *el-Câmî*, 3: 587-588; Cemâlüddin Abdurrahman b. Ebî Bekir es-Suyûti, *Esbâbü’n-Nüzûl*, trc. Abdulcelil Alpkıray (İstanbul: Semerkand Yayınları, 2015), 226.

yıllarının olduğu belirtilmekte ise de, bu doğru değildir. Çünkü Hz. Peygamber Medine'ye gelince bir gece uykusuz kaldı ve: “Keşke arkadaşlarımdan güvendiğim biri beni korusa” diye temennide bulundu. Daha sonra silah sesi işitilince Hz. Peygamber: “Bu kim?” diye sorunca Sa’d b. Ebi Vakkâs: “Benim” diye cevap verdi. Allah Rasûlü: “Niçin buradasın?” diye sorunca Sa’d: “İçimde sana bir şey olur diye bir korku oluştuğu için seni korumaya geldim” şeklinde cevap verdi. Hata başka bi gece de buna benzer bir olay daha meydana gelmiş, bu sefer de Sa’d ve Huzeyfe Rasûlüllah’ı korumaya gelmişlerdi. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu⁸⁴ ve Hz. Peygamber deriden yapılmış çadırından başını çıkartarak: “Ey İnsanlar! Artık dağılınız. Allah beni koruyor” diyerek insanların kendisini korumasına ihtiyacı olmadığını belirtmiştir.⁸⁵

İbn Kesir’in anlatımına göre bu âyet nâzil olunca Hz. Peygamber: “Ya Rabbi! Ben bu görevi nasıl yerine getireyim. Ben tek, onlar ise bana karşı toplanmışlar.” Bunun üzerine âyetin: “Sorumluluğunu yerine getirmezsen, risâletini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan korur” olan ikinci kısmı nâzil olmuştur. Yani sen risâletimi ulaştır, Ben seni koruyacağım, sana yardım edeceğim, seni düşmanlarına karşı destekleyeceğim ve seni muzaffer kılacağım. Korkma ve üzülme. Onlar sana asla zarar veremeyeceklerdir.⁸⁶

Suyûtî'ye göre Hz. Peygamber Benû Enmâr üzerine sefere çıktığında Zâtürrikâ' denilen yerde bulunan en büyük hurma ağcının altında konakladı. Kuyunun başında otururken ayaklarını da sarkıtmıştı. Bu sırada Neccâroğullarından Vâris isimli bir şahıs: “Muhammed'i öldürecekim” dedi. Bunun üzerine Arkadaşları: “Onu nasıl öldürecekisin?” diye sorunca Vâris: “Ona kılıcını ver diyecekim, kılıcını verince onunla onu öldürecekim” cevabını verdikten sonra Rasûlüllah'ın yanına gitti ve: “Ey Muhammed! Bakmak için kılıcını bana verir misin?” dedi. Hz. Peygamber kılıcını ona verir vermez elleri titremeye başladı ve kılıç elinden düşünce Rasûlüllah: “Allah

⁸⁴ Kurtubî, *el-Câmî*, 3: 587-588.

⁸⁵ Tirmizi “Tefsiru'l-Kur'an” 5/4; Kurtubî, *el-Câmî*, 3: 587-588.

⁸⁶ İbn Kesir, *Muhtasarı Tefsiri İbn Kesir*, 1: 534; Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr*, 2: 528.

senin yapmayı düşündüğün şeye mani oldu” dedi. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu.⁸⁷

Rivayetler dikkate alındığında Mâide sûresinin Medeni olduğu belirtilmektedir. Ancak nüzul sebebi konusunda hem Mekke dönemine ait hem de Medine dönemine ait rivayetler mevcuttur. Bu sebeple Âlûsî, bu âyetin hem Mekke’de hem de Medine’de olmak üzere iki defa nâzil olabileceğini belirterek rivayetlerin arasını te’lif etmeye çalışmaktadır.⁸⁸ Ancak âyetin içeriğine bakıldığında “İndirilen vahyin ne pahasına olursa olsun, tebliğ edilmesi ve bu görevin yerine getirilmesi esnasında da karşılaşılabilecek engellemelerden de korkulmaması” vurgulanmaktadır. Çünkü Hz. Peygamber İslâm’ı tebliğ ederken en çok sıkıntıyı Mekke’de yaşamıştır. Medine’ye gelince burada bulunan Yahudiler, Hristiyanlar ve müşriklerle ilgili âyetler nâzil olmaya başlamış ve Hz. Peygamber muhtemelen bu âyetleri insanlara açıklamaktan çekinmiş, nasıl bir yöntem izlemesi etmesi konusunda sorunlar yaşamıştır. Âyetin öncesi ve sonrası dikkate alındığında hem Mekke döneminde hem de Medine döneminde Müslüman dışındakileri rahatsız edecek söylemler bulunmaktadır. Toplum huzurunun devam ettirilebilmesi ve sosyal kargaşanın çıkmaması için söylenecek şeylerin özenle seçilmesi gerekmektedir. Muhtemelen Rasûlullah bu dengeleri gözettiğinden daha temkinli davranmaya gereği hissetmiştir. Ancak âyet gelen vahyin her şeye rağmen tebliğ edilmesine vurgu yapmaktadır. Âyet hem Mekke döneminde hem de Medine döneminde ne pahasına olursa olsun, indirilen vahyin tebliğ edilmesini istemektedir. Bu sebeple âyetin hem Mekke döneminde hem de Medine döneminde indirildiğini söyleyen Âlûsî’nin görüşü daha doğru olmaya yakındır. Şia’nın iddia ettiği gibi âyeti bağlamından kopararak Hz. Ali’nin velâyeti için indirildiğini söylemek akademik ve ilmî yaklaşımdan oldukça uzaktır.

⁸⁷ Suyûtî, *Esbâbü’n-Nüzûl*, 225-226.

⁸⁸ Ebu’s-Seâ Şihâbüddin Mahmud b. Abdillâh b. Mahmud el-Âlûsî, el-Hüseyinî, *Rûhu’l-Meânî fî Tefsiri’l-Kur’âni’l-Azîm ve Seb’i’l-Mesânî* (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, ts.), 6: 199.

2- Mâide Sûresinin “Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim, size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm’ı seçtim.” 3. Âyetinin Nüzûl Sebebi

Bu âyet, hicretin onuncu senesi Veda Haccı’nda Hz. Peygamber Cuma günü ikindiden sonra Adbâ adlı devesinin üzerinde Arafat’ta vakfe yaparken nâzil olmuştur.⁸⁹ Bu âyetin Pazartesi günü nâzil olduğu da rivayet edilmektedir.⁹⁰ Ayrıca Esmâ bint Umeys bu âyetin sebab-i nüzûlünü şöyle anlatmaktadır: “*Veda Haccı’nda Rasûlüllah ile birlikte haccettim. Biz yürürken o da binitinin üzerindeydi. İşte bu esnada Cibrîl ona geldi ve biniti vahyin ağırlığından dolayı çöktü. Ben de onun yanına gelerek üzerimdeki bürdeyi onun üzerine örttüm.*”⁹¹ Esmâ bint Yezîd de benzer rivayeti anlatmaktadır.⁹² Bu âyet nâzil olunca Hz. Ömer ağlayınca Allah Rasûlü ona: “*Ey Ömer! Niçin ağlıyorsun?*” diye sorunca Hz. Ömer: “*Beni ağlatan, dinimiz konusunda yükselmenin son noktasına gelmemizdir. Dinin tamamlanması, artık hiçbir şeyin eksik olmadığını göstermektedir*” cevabını verince Rasûlüllah: “*Doğru söyledin*” diyerek Hz. Ömer’i tasdik etmiştir.⁹³ Râzî’nin rivayetine göre Hz. Ebû Bekir bu âyet nâzil olunca ağladı. Sebebini ise şöyle açıkladı: “*Bu âyet, Rasûlüllah’ın vefatının yaklaştığını göstermektedir. Kemalden sonra zeval vardır.*”⁹⁴ Nitekim Rasûlüllah bu âyetin inmesinden seksen bir veya seksen iki gün sonra vefat etmiştir.⁹⁵

Taberî bu âyeti şöyle açıklamaktadır: “*Ey Müminler! Bugün sizlere farzlarımı, sınırlarımı, emirimi, nehyimi, haramımı, helâlimi ve vahyimi tamamladım. Vahyimi de sizlere Rasûlümün diliyle açıkladım. Dininizle ilgili olan her şeyi ikmal ettim. Artık bu günden*

⁸⁹ Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, 280; Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, 4: 336; Râzî, *et-Tefsîru’l-Kebîr*, 4: 288; Suyûtî, *Esbâbü’n-Nüzûl*, 292; Suyûtî, *ed-Dürrü’l-Mensûr*, 2: 456; Vâhidî, *Esbâbü’n-Nüzûl*, 159-160.

⁹⁰ Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, 4: 336.

⁹¹ Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, 4: 331; Suyûtî, *ed-Dürrü’l-Mensûr*, 2: 458.

⁹² Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, 4: 336.

⁹³ Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, 4: 331; Kurtubî, *el-Câmî*, 3: 437.

⁹⁴ Râzî, *et-Tefsîru’l-Kebîr*, 4: 288.

⁹⁵ Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, 280; Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, 4: 336; İbnü’l-Cevzî, *Zâdü’l-Mesîr*, 2: 170; Râzî, *et-Tefsîru’l-Kebîr*, 4: 288; Suyûtî, *Esbâbü’n-Nüzûl*, 292; Suyûtî, *ed-Dürrü’l-Mensûr*, 2: 458.

*sonra dinde vahiy dönemi kapanmıştır.*⁹⁶ Bu âyetin inişinden sonra Hz. Peygamber'e farz, haram ve helal konusunda her hangi bir âyet nâzil olmadığı gibi,⁹⁷ tebdil, nesh ve ziyade de olmamıştır.⁹⁸

Mâide sûresinin üçüncü âyetinden önceki ve sonraki âyetler gözden geçirildiğinde emirlerin ve nehiylerin olduğu görülecektir. Hatta üçüncü âyetin içerisinde bile haramlar ve helaller bulunmaktadır. Bu sebeple bu âyette dinin kemale erdiği ve İslâm'ın seçildiği vurgulanmaktadır. Bu âyetin, son vahiylerden biri olması ve ondan sonra da haram ve helal noktasında bir emrin ve nehyin gelmemesi, bağlama uygun düşmektedir. Zaten rivayetlerde de buna vurgu yapılmaktadır. Bu sebeple âyetin, Hz. Ali'nin velâyetinin tasdiki için indirildiğini söylemek olası değildir. Çünkü âyetin içeriğinde, öncesinde ve sonrasında velâyet konusuna işaret eden her hangi bir telmih de yoktur. Şîa'nın iddia ettiği gibi böyle önemli bir konun ilgili olmayan bir âyetle desteklenmeye çalışılması, Hz. Ali'nin velâyeti konusunun ne kadar zayıf bir temele dayandırıldığını göstermektedir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra meydana gelen sahâbe arasındaki iktidar mücadelelerinde açık veya gizli bir şekilde hem Hz. Ali hem de taraftarları tarafından gündeme getirilmemesi, olayın kurgu olduğuna işaret etmektedir. Şîa'nın konuyla ilgili seçtiği âyetler o kadar sağlam temelden yoksun ki, her hangi bir eleştiri karşısında güneşi gören karın erimesi gibi yok olmaya mahkumdur.

Sonuç

Şîa, Hz. Ali'nin velâyeti konusunda en önemli meşru delil olarak kabul ettiği Gadir-i Hum hadisesi, tarih boyunca tartışılan bir konudur. Bu tartışmanın asıl noktasını ise, tarafların konuya yaklaşımları oluşturmaktadır. Şîa, Veda Haccı dönüşü Hz. Ali'nin velâyetinin açıklanması için "*Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan O'nun mesajını iletmemiş olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Şüpheli yok ki Allah, kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez*" (Mâide: 5/67) âyeti nâzil

⁹⁶ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 4: 330; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1: 592.

⁹⁷ Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, 280; Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 4: 330.

⁹⁸ Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, 4: 288.

olunca Hz. Peygamber'in yüksekçe bir yere çıkararak herkesin görebileceği bir şekilde Hz. Ali'nin kollarını kaldırıp "*Ben kimin mevlasıysam, Ali de onun mevlasıdır*" diyerek onun kendisinin vasîsi olduğunu iddia etmektedir. Ayrıca onlar, orada bulunan bütün Müslümanların da Hz. Ali'ye biat etiklerini ve hatta Hz. Ömer'in de özel olarak onu tebrik ettiğini ileriye sürmektedirler. Bu biat ve tebrik işlemleri sonlandıktan sonra ise "*Bugün dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak İslâm'ı seçtim*" (Mâide: 5/3) âyetinin gelmesiyle velâyet işinin tamamlandığı ifade edilmektedir. Şîa'ya göre velâyet, İslâm'ın beş şartından olup inanç esaslarından biri olarak kabul edilmektedir. Ancak bu olaya tanık olanlar, iktidar mücadelelerinin yaşandığı dönemlerde bu konuyu asla gündeme getirmemişlerdir. Hz. Ebû Bekir'in halife olmasından sonra rahatsızlığını belirten Hz. Ali, kendisinin vâsi olduğundan haberi bile yoktur. Böyle bir meşru delil hem Hz. Ali hem de onu sevenler tarafından bulunmaz bir fırsattır. Ancak olayın kahramanları akıl tutulması yaşayarak âdeta zihinleri resetlenmiştir.

Şîa'nın inanç objesi haline getirdiği Gadîr-i Hum olayının meşru bir zemine oturtmaya çalıştığı temel, inandırıcılıktan oldukça uzaktır. Çünkü bu olayla irtibatlandırılan Mâide sûresinin 67. âyetinde belirtilen husus, Hz. Ali'nin velâyetinin açıklanması değil, Hz. Peygamber'in, Allah'tan aldığı emir ve nehiylerin her ne pahasına olursa olsun tebliğ edilmesidir. Gerek Mekke döneminde gerekse de Medine döneminde Yahudiler, Hristiyanlar ve müşrikler hakkında âyetler nâzil olunca toplumsal dengeleri gözeten Hz. Peygamber insanların tepkisinden çekindiği için endişelenmiştir. Allah bu âyeti göndererek Rasûlullah'ın endişelenmesine gerek olmadığını ve manevî olarak kendisinin korunduğunu belirterek içerisinde bulunan korkuyu gidermeye çalışmıştır. Tefsir usûlü açısından da âyetleri bağlamından kopartarak anlamaya çalışmak, doğru bir yaklaşım değildir. Ayrıca Mâide sûresinin 3. âyeti de bağlamından kopartılarak mezhebi görüşler doğrultusunda anlaşılmaya çalışılmıştır. Halbuki bu âyetin kendisi, öncesi ve sonrası dikkate alındığında velâyetle ilgili olmadığı, haram, helal, emir ve nehiy konusunda hükümler içerdiği görülecektir. Bu âyetin, son vahiylerden olması ve ondan sonra da teşrî konusunda emir ve

nehiylerin gelmemesi, bu düşünceyi destekler mahiyettedir. Allah vahyini açık bir şekilde göndererek insanların yanlış anlamalarına mani olmaya çalışmıştır. Bu sebeple eğer Hz. Peygamber'den sonra Hz. Ali'nin velâyeti nas ile tayin edilmişse, onun net bir şekilde anlaşılması gerekirdi.

Ehl-i sünnet kaynaklarında ise Gadîr-i Hum olayı Hz. Ali'nin sefere gittiği Yemen dönüşü askerler arasında meydana gelen olay ile ilişkili olarak anlatılmaktadır. Bu sefere katılan askerler Gadîr-i Hum denilen yerde Hz. Ali'nin cariye meselesi, zekat develerine binilmesine karşı çıkması ve humusa ait olan elbiselerin giyilmesine izin vermemesi gibi uygulamalarından duydukları rahatsızlıkları bildirmeleri üzerine Hz. Peygamber meydana gelen sorunu çözmek için iki tarafı da sakinleştirmek amacıyla dostluğun ve kardeşliğin önemine vurgu yapan bir konuşma yapmış ve bu bağlamda da “*Ben kimin dostuysam, Ali de onun dostudur*” sözüyle taraflar arasındaki sorunu çözmüştür. Bu sebeple Şîa'nın inanç meselesi haline getirdiği Gadîr-i Hum hadisesi mezhebî duygu ve düşüncelerle kurgulanmış ve meşruluğu ise bağlamından koparılan âyetlerle desteklenmeye çalışılmıştır. Bu sebeple Şîa, Gadîr rivayetini kendi mezhep sisteminin merkezine konumlandırarak bütün teolojik geleneğini ve bağlı unsurları da bu çerçevede inşa etmiştir

KAYNAKÇA

Aclûnî, İsmail b. Muhammed. *Keşfu'l-Hafâ*. 2. Baskı. 2 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabiyyi, 1352.

Ahmed b. Hanbel. *Müsned*. 6 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Âlûsî, Ebu's-Seâ Şihâbüddîn Mahmud b. Abdillâh b. Mahmud el-Hüseynî. *Rûhu'l-Meânî fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve Seb'i'l-Mesânî*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.

Arslan, İhsan. *Hz. Peygamber ve Sahâbe Örneğiğinde İslâm'da Eleştiri Kültürü*. Okur-Akademi Yayınları, 2014.

Ayyâşî, Ebu'n-Nasr Muhammed b. Mes'ûd b. Ayyâş. *Tefsîru'l-Ayyâşî*. 2 Cilt. Beyrut: Müessesetü'l-A'lemî, 1991.

Bahrânî, Seyyid Hâşim. *el-Burhân fî Tefsîri'l-Kur'ân*. 4 Cilt. Beyrut: Müessesetü'l-A'lemî, 2006.

Bekrî, Ebû Ubeydullah Abdullah b. Abdülazîz el-Endelüsî. *Mu'cemu Mesta'cem min Esmâi'l-Bilâd ve'l-Mevâzi'*. 2 Cilt. Beyrut: Alemü'l-Kütüp, 1983.

Belâzürî, Ahmed b. Yahya b. Câbir. *Ensâbü'l-Eşrâf*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001.

Bezvâvî, Nâsiruddîn Ebû Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed. *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 2004.

Bozan, Metin, *İmâmiyye'nin İmâmet Nazariyesinin Teşekkül Süreci*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail. *Sahîhu'l-Buhârî*. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Demircan, Adnan. *Hz. Ali'nin Hilafet Meselesinde Gadîr-i Hum Olayı*. İstanbul: Beyan Yayınları, 1996.

Emîn, Muhsin. *A'yânü's-Şîa*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Meârif, 1983.

Fığlalı, Ethem Ruhi. "Gadîr-i Hum". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13: 279-280. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.

Fîrûzabâdî, Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb. *Kâmûsu'l-Muhît*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1987.

Hâkim en-Neysâbüri, Muhammed b. Abdullah. *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.

Hamidullah, Muhammed. *İslam Peygamberi*. Trc. Salih Tuğ. 2 Cilt. İstanbul: İrfan Yayıncılık, 1993.

Hasan, İbrahim Hasan. *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi*. Trc. Komisyon. 7 Cilt. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1987.

Hillî, Cemâlüddîn Hasen (Hüseyn) b. Yûsuf b. Ali İbnü'l-Mutahhar. *Nehcü'l-Hak ve Keşfü's-Sıdk*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Lübnânî, 1982.

Hitti, Philip K. *Siyasî ve Kültürel İslâm Tarihi*. Trc. Salih Tuğ. 4 Cilt. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1996.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ el-Hâfız İsmail. *Muhtasaru Tefsîri İbn Kesîr*. 3 Cilt. Mekke: el-Mektebetü'l-Mahmûdiyye, ts.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ el-Hâfız İsmail. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. 15 Cilt. Kahire: Dâru'l-Hadis, 1994.

İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd. *Sünenü İbn Mâce*. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mukerrem. *Lisânü'l-Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1990.

İbn Sa'd, Muhammed. *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.

İbn Şâzân, Fazl en-Neysâbüri. *el-İzâh*. Tahran: Menşûrât-i Câmiat-i Tahran, 1404.

İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahman b. Ali b. Muhammed. *Zâdü'l-Mesîr fî İlmî't-Tefsîr*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009.

Kâşânî, el-Mevlâ Muhsin el-Feyz. *Tefsîru's-Sâfi*. 5 Cilt. Tahran: Mektebetü's-Sadr, 1379.

Kazvinî, Muhammed Kâzım. *İmâm Ali mine'l-Mehdi ile'l-Lahd*. Beyrut: Müessesetü'n-Nûr, 1993.

Kuleynî, Muhammed b. Ya'kûb. *Usûlü'l-Kâfi*. 8 Cilt. Beyrut: Menşûrâtü'l-Fecr, 2007.

Kummî, Ebu'l-Hasen Ali b. İbrahim. *Tefsîru'l-Kummî*. 3 Cilt. Kum: Müessesetü'l-İmâmi'l-Mehdi, 1435.

Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed. *el-Câmî li Ahkâmi'l-Kur'ân*. 10 Cilt. Kahire: Dâru'l-Hadis, 2010.

Makrizî, Takıyyuddîn Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Ali. *Kitâbü'l-Mevâiz ve'l-İtibâr bi Zikri'l-Hitâti'l-Âsâr*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdir, Beyrut ts.

Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd. *Te'vilâtü Ehli's-Sünne*. 5 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2004.

Meclisî, Muhammed Bakır b. Muhammed Tâkî b. Maksûd Ali. *Bihâru'l-Envâri'l-Câmia li Düveri Ahbâri'l-Eimmeti'l-Athâr*. 110 Cilt. Beyrut: Basım yeri yok, 1983.

Mukâtil b. Süleymân. *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.

Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb. *Kitâbu Hasâisi Emîri'l-Mü'minîn*. Trc. Naim Erdoğan. İstanbul: İz Yayıncılık, 1992.

Onat, Hasan, *Emevîler Devri Şîi Hareketleri ve Günümüz Şîiliği*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993. Onat, Hasant, “Şîilğin Doğuşu Meselesi (Birinci Hicrî Asır)”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 36: 79-118. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1997.

Râzî, Fahreddîn. *et-Tefsîru'l-Kebîr*. 23 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1999.

Semhûdî, Nuruddîn Ali b. Ahmed. *Vefâü'l-Vefâ bi Ahbâri Dâri'l-Mustafâ*. 4 Cilt. Kahire: Dâru't-Talâii', 2010.

Sofuoğlu, Cemal. “Gadir-i Hum Meselesi”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26: 461-470. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1993.

Suyûtî, Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebî Bekir. *Târîhu'l-Hulefâ*. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1989.

Suyûtî, Cemâlüddîn Abdurrahman b. Ebî Bekir. *ed-Dürri'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr*. 16 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2010.

Suyûtî, Cemâlüddîn Abdurrahman b. Ebî Bekir. *Esbâbü'n-Nüzûl*. Trc. Abdulcelil Alpkıray. İstanbul: Semerkand Yayınları, 2015.

Sübhânî, Ca'fer, *el-Akîdetü'l-İslâmiyye*. Kum: Müessesetü'l-İmâmi's-Sâdık, 1428.

Şâh el-Mar'aşî, Ziyâüddîn Nûrullah b. Şerefuddîn Abdillâh b. Nûrillâh b. Muhammed Şâh Mar'aşî. *es-Savârimü'l-Mührika fi Reddi's-Savâiki'l-Muhrika*. Tahran: en-Nahda, 1409.

Şerîf Murtazâ, Alemü'l-Hüdâ Ebü'l-Kâsım Ali b. el-Hüseyn b. Mûsâ b. Muhammed el-Alevî. *Resâilü's-Şerîf el-Murtezâ*. 4 Cilt. Kum: Dâru'l-Kur'âni'l-Kerîm, 1405.

Şeyh Müfid, Ebû Abdillâh Muhammed b. Muhammed b. en-Nu'mân el-Hârisî el-Ukberî. *en-Nüket fi Mükâdemâti'l-Usûl*. Kum: el-Mu'temeru'l-Âlemiyyu li's-Şeyh el-Müfid, 1413.

Şeyh Sadûk, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali b. Hüseyin. *Emâli's-Sadûk*. Beyrut: Müessesetü'l-A'lemî, 2009.

Şeyh Sadûk, Ebû Ca'fer Muhammed b. Alî b. Hüseyin b. Mûsâ b. Bâbeveyh el-Kummî. *el-Hidâye fi'l-Usû ve'l-Furu'*. Kum: İmâm el-Hâdî, 1418.

Şîrâzî, Nâsır Mekârim. *el-Emsel fi Tefsîri Kitâbillahi'l-Münzel*. 20 Cilt. İran: Müessesetü Âli'l-Beyt, 1426.

Tabâtabâî, Muhammed Hüseyin. *el-Mizân fi Tefsîri'l-Kur'ân*. 20 Cilt. Kum: Cemâatü'l-Müderrişin, ts.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Câmiu'l-Beyân an Te'vilü Âyi'l-Kur'ân*. 10 Cilt. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2010.

Tabersî, Emînü'l-İslâm Ebû Ali el-Fadl b. el-Hasan. *İ'lâmü'l-Verâ bi A'lâmi'l-Hüdâ*. Kum: Müessesetü Âl-i Beyt, 1417/1997.

Tabersî, Emînü'l-İslâm Ebû Ali el-Fadl b. el-Hasan. *Mecmau'l-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Mürtezâ, 006.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre. *Sünenü't-Tirmizî*. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Tûsî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Hasan b. Ali. *el-İktisâd fi mâ Yetealleku bi'l-İktisâd*. Beyrut: Dâru'l-Edvâ', 1406.

Vâhidî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed. *Esbâbü'n-Nüzûl*. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1993.

Vâkîdî, Muhammed b. Ömer. *Kitâbü'l-Megâzî*. 3 Cilt. Beyrut: Âlemü'l-Kütüp, ts.

Yâkût el-Hamevî, Şihâbüddîn Ebû Abdullah Yâkût b. Abdullah. *Mu'cemü'l-Büldân*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.

Zehebî, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Osman. *Mizânü'l-İtidâl fi Nakdi'r-Ricâl*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1963.

Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed. *Tefsîru'l-Keşşâf*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009.

SUMMARY

Ghadir Khumm, which consists of a combination of the Word *ghadir* meaning “dense woodland” and the Word *hum* meaning “pond” in Arabic, was on the left side of the road between Mecca

and Madina away from Cuhfe about one, two, three or four miles. It was a pond that had become a swamp and reeds due to frequent rains.

The Ghadir Khumm Incident which Shia considers as the most important valid evidence for Ali's succession has been controversial throughout the history. The basic of this controversion is viewpoint of the both sides. According to Shia belief, while the Muslims were returning from the Farewell Pilgrimage, when the verse saying "O Apostle! Deliver what has been sent down to you from your Lord; and if you don't do it, you have not delivered His message (at all); and Allah will protect you from the people "(Qur'an 5: 67)" was revealed Prophet Muhammad (peace be upon him) delivered a lengthy sermon in which he announced Ali was his heir by saying "Anyone who has me as his *mawla*, has Ali as his mawla." Yet more Shia claimed that Ali received the congratulations of the Muslims who acclaimed him as Amir al-Mu'minin. Among these well-wishers were the later caliphs Abu Bakr and Umar. Shia stated that after the oaths of allegiance and congratulations the official appointment of Ali as Prophet Muhammad (pbuh) successor was completed with the revelation of third verse of Al-Ma'idah saying: "This day I have perfected your Religion for you: Completed My favour upon you, and have chosen for you Islam as your Religion." According to the Shia this event is one of the five basics of Islam. However, the witnesses of this incident did not make it a current issue in the course of the power struggles. Even Ali did not mention about it during the Abu Bakr's caliphate despite the fact that he uttered his annoyance about Abu Bakr's caliphate several times. It means even Ali was aware of his succession. Because the clear evidence like this would be an enormous opportunity for Ali and his supporters. However, the main actors of the conflict were almost within the eclipse of reason and could not remember this evidence which definitely could heal the breach.

The basis of the Ghadir Khumm incident, which Shia has turned into an object of faith, is far from being convincing. For, the matter mentioned in the sixty-seventh verse of Al-Ma'idah, which is connected with this event, is not about the succession of Ali but just announcement of all the commands and prohibition which

Allah orders at any cost. The Prophet Muhammad (pbuh) who pursued the balance between all the parts of the society was wary of public's revulsion when the verses were revealed about the Jews, Christians and polytheists. The Prophet Muhammad (pbuh) was worried about people's reaction and by sending this verse, Allah eliminated the fear that the Messenger of Him (pbuh) and made it clear that he did not need to worry about and that he was spiritually protected. In terms of tafsir methodology it is not a correct approach to try to understand the verses by decontextualizing them. For, the third verse of Al-Ma'idah was decontextualized by Shia in compliance with their factional views. In this context, when this verse is taken into consideration before and after, it is seen that it is not related to *imamat* or succession but includes provisions on haram, halal, orders and prohibitions. This verse being one of the last verses and revelation of no further orders and prohibitions on legislation supports this view. Allah tried to prevent people from misunderstanding by sending the revelation clearly. For this reason, if Ali's succession had been determined by Him it would have been revealed and understood clearly.

The Sunnî sources connects the event with Ali's campaign in Yemen, from which he had just returned prior to accompanying Prophet Muhammad (pbuh) on the Farewell Pilgrimage. In Ghadir Khumm the soldiers who participated this campaign accused of Ali the distribution of booty, bondswoman issue, not letting riding on zakat camels and wearing clothes belongs to the booty during the expedition. Thereupon, the Prophet Muhammad (pbuh) made a speech emphasizing the importance of friendship and brotherhood in order to placate both sides and settled the matter by saying "Anyone who has me as his comrade, has Ali as his comrade" in this context. Therefore, The Ghadir Khumm incident, which Shia has turned into a matter of faith, was constructed with sectarian feelings and thoughts and its legitimacy was supported by verses decontextualized.